

Stockholms
stad

Miljö- och klimathandlingsplan 2023

Kungsholmens stadsdelsförvaltning

[stockholm.se](https://www.stockholm.se)

MILJÖ- OCH KLIMATHANDLINGSPLAN 2023 KUNGSHOLMENS STADSDELSFÖRVALTNING

Innehåll

1. Inledning.....	3
2. Miljö och klimat i stadens budget 2023.....	4
3. Verksamhetsplan Kungsholmen 2023.....	9
<i>Förväntat resultat, aktiviteter och indikatorer.....</i>	<i>9</i>
<i>Beskrivningar av nämndmålen i VP.....</i>	<i>12</i>
5. Arbetsområden.....	15
<i>Agenda 2030.....</i>	<i>15</i>
<i>Arbetsätt och kommunikation.....</i>	<i>22</i>
<i>Biologisk mångfald.....</i>	<i>24</i>
<i>Energieffektivisering.....</i>	<i>26</i>
<i>Grön och klimatsmart mat.....</i>	<i>31</i>
<i>Hållbara inköp och upphandling.....</i>	<i>33</i>
<i>Kemikalier.....</i>	<i>36</i>
<i>Klimatanpassning.....</i>	<i>38</i>
<i>Plastanvändning.....</i>	<i>38</i>
<i>Resor och transporter.....</i>	<i>42</i>
<i>Återvinning och återanvändning.....</i>	<i>43</i>
6. Budgetens direktiv 2023.....	46
<i>Nämnder och bolagsstyrelser ska.....</i>	<i>47</i>
<i>Stadsdelsnämnderna ska.....</i>	<i>48</i>
<i>Förskolan.....</i>	<i>49</i>

<i>Socialtjänsten</i>	50
<i>Äldreomsorgen</i>	50
<i>Barn, kultur och fritid</i>	50
<i>Parkmiljöavdelningen</i>	50
<i>Agenda 2030</i>	51
<i>Lokalenheten</i>	53
7. Stadens miljö- och klimatmål	56
<i>Stockholms Miljöprogram 2020 – 2023</i>	56
<i>Stockholms Klimathandlingsplan 2020 - 2023</i>	61
8. Stöd och system i miljö- och klimatarbetet.....	62
9. Centrala dokument i miljö-, klimat- och hållbarhetsarbetet.....	66

1. Inledning

Kungsholmens lokala miljö- och klimathandlingsplan är framtagen som stöd för miljö-, klimat och hållbarhetsarbetet på Kungsholmen under 2023 med sikte även på 2024. Handlingsplanen uppdateras årligen i enlighet med innevarande verksamhetsplan. Handlingsplanen ska tydliggöra vad vi har att arbeta med i stadsdelen inom miljö- och klimatområdet. Den ska också peka på de viktigaste målen och programmen som finns inom miljö, klimat och hållbarhet inom Stockholms stad, och även visa på de stöd och system som finns att använda. Agenda 2030 skall genomsyra arbetet, och återkommer genom handlingsplanen med dess målsymboler.

Först presenteras en text hämtad från stadens budget som beskriver Stockholms höga miljö- och klimatambitioner och mål för 2023. Nästa del av handlingsplanen innehåller det miljö- och klimatarbete stadsdelen beskriver i verksamhetsplanen för Kungsholmen 2023. Detta för att lätt kunna följa utvecklingen i ILS-cykeln över tid och för att utgöra ett avstamp för kommande miljö- och klimatarbete 2024.

Sedan följer en fördjupad information i bokstavsordning om de miljöområden som stadsdelen arbetar med. Ett särskilt samverkansområde för förvaltningen 2023 är fortsatt tema Grön och klimatsmart mat. Fokus riktas också under året bland annat mot energieffektiviseringar, kemikalier och plast. I stycket Agenda 2030 återges också nämndens text, förväntade resultat och aktiviteter för mål 3.7 som direkt kopplar till agendan och som inkluderar miljö och klimatperspektivet

Därefter följer hur stadens budget för 2023 beskriver mer specifikt vad alla nämnder och bolagsstyrelser ska arbeta med under året inom miljö- och klimatområdet. Den specificerar också vad stadsdelsnämnden förväntas arbeta med. Utöver detta har stadsdelsnämndernas förskolor, äldreomsorg, kultur och fritid, och parkmiljöavdelningar särskilda miljö- och klimatdirektiv.

Stockholms Miljöprogram 2020-2023 är byggt runt sju övergripande mål med 16 underliggande etappmål som kortfattat beskrivs här. Även Klimathandlingsplan 2020-2023 är ett centralt dokument för klimatarbetet. En kort beskrivning ges även av denna.

En redogörelse för stadens stöd och system i miljöarbetet följer sedan. Handlingsplanen avslutas med en sammanställning av stadens miljö- och klimatdokument, samt dokument kopplade till Agenda 2030.

2. Miljö och klimat i stadens budget 2023

I stadens budget för 2023 spelar miljö- klimat och hållbarhet en fortsatt betydande roll. Här följer en inledande text som beskriver stadens höga miljö- och klimatambitioner och mål:

Ett grönt och fossilfritt Stockholm som leder en rättvis klimatomställning

Världen befinner sig i ett klimatnödläge. Artdöden ökar lavinartat och den biologiska mångfalden utarmas på land och i vatten. Samtidigt slår koncentrationen av koldioxid i atmosfären nya rekord och människor drabbas av katastrofer orsakade av det förändrade klimatet. Klimatförändringarna utgör ett hot mot människors hälsa och allt livs fortlevnad.

Städer har en viktig roll i omställningsarbetet och Stockholm ska vara världsledande i att minska sina utsläpp och vara en förebild för andra. Omställningen kommer inte bara bidra till en annan lägre utsläppsnivå. Omställningen kommer också leda till nya sätt att konsumera, resa, jobb och bo. Redan nu kan man se hur omställningen skapar en ekonomisk utveckling och nya jobb. Och det är bara början på den utvecklingen. Stockholm ska leda omställningen och övergången till nya gröna jobb och hållbara levnadssätt.

Stockholm har höga klimatambitioner. Stockholms stad ska vara klimatpositiv senast år 2030. Detta ska ske genom både utsläppsminskande åtgärder och koldioxidlagring. För att nå målet ska stadens miljöprogram, klimathandlingsplan och klimatbudget uppdateras.

Stockholms stad och stockholmarna orsakar stora utsläpp av koldioxid i andra delar av världen genom sin konsumtion. Staden ska ha som mål att halvera konsumtionsutsläpp till år 2030 och inom ramen för stadens rådighet vidta åtgärder för att nå målet.

Stockholm ska bli klimatpositivt – genom minskade utsläpp och ökad koldioxidlagring

Målet är att Stockholms stad senast år 2040 ska vara helt fossilbränslefri och stadens egen organisation likaså senast år 2030. Klimatbudgeten och arbetet enligt klimathandlingsplanen är viktiga verktyg för att uppnå detta. Stadens klimatinvesteringar för att minska utsläppen och för klimatanpassning ska öka genom egna investeringsmedel och genom ett ökat nyttjande av statliga och EU-medel. Klimatmiljarden kvarstår även under denna mandatperiod och merparten av dessa medel ska användas till utsläppsminskande åtgärder.

För att Stockholm ska bli fossilbränslefritt år 2040 måste hela samhället ställa om. Staden ska därför samarbeta med näringslivet, civilsamhället och akademien för att åstadkomma förändring. Staden ska verka för utfasning av fossil plast i samhället och i stadens fjärrvärmeproduktion, bland annat genom ökad utsortering och materialåtervinning av plast. Förbränningen av fossil plast ska fasas ut.

Under mandatperioden ska energianvändningen i kommunens fastigheter och verksamheter minska med minst 10 procent genom smart digital styrning, utfasning av direktverkande elsystem och energikrävande belysning och energieffektiviserande åtgärder vid renovering och ombyggnation. En plan ska tas fram för energieffektivisering av fastigheter och verksamheter med hög elanvändning. För att minska energiförbrukningen ska arbetet med att genomföra energieffektiviserande åtgärder intensifieras. Staden ska även ta fram en plan för hur den kan minska sin egen energianvändning generellt, och särskilt under de timmar då efterfrågan är som högst.

För att möta utmaningarna med energitoppar ska staden arbeta för att öka energilagringen och/eller värmelagring i fastigheter. Den lokala och regionala elproduktionen ska öka för att möta framtida utmaningar med effektbrist. Solceller ska installeras på stadens tak där det lämpar sig. Inom ramen för gällande lagstiftning avseende bygglov ska staden underlätta installationen av solceller på tak. Staden ska driva på utbyggnaden av vindkraft till havs och på land i Stockholmsområdet. Staden ska även utreda om tillgången till ökad tillgång till sol- och vindkraft kan gynnas av ett kommunalt energibolag, och om så är fallet bilda ett.

För att nå målet om ett fossilbränslefritt Stockholm 2040 måste Stockholms ekonomi gå från att vara linjär till cirkulär. Stockholms avfallshantering ska därför vara kretsloppsanpassad och cirkulär. Det ska vara enkelt för alla stockholmare att återbruka och återvinna. Allt matavfall ska sorteras för att användas till att producera biodrivmedel och biogödsel och trädgårdsavfallet ska bli biokol som kan användas i stadens odlingar och minska stadens klimatpåverkan.

För att stödja omställningen till ett cirkulärt samhälle ska staden stödja, etablera och driva återbruk i alla delar av staden. För att styra bort från användning av fossil plast och mot andra miljö- och klimatsmarta material ska staden tillämpa handlingsplanen för hållbar plastanvändning.

Arbetet för ökad koldioxidlagring ska påskyndas så att BECCS-anläggningen i Värtan är färdigställd år 2025. Staden ska inventera hur mycket biokol som staden kan använda inför ett samarbete mellan trafiknämnden, Stockholm Vatten och Avfall och Stockholm Exergi. Även naturliga kolsänkor såsom våtmarker och skog ska skyddas och främjas för att minska stadens klimatavtryck. Staden ska utreda etablerandet av en naturlig kolsänka genom en storskalig samförbränning av slam och biobränsle utan att det skadar den biologiska mångfalden.

Stockholm ska vara en stad där den biologiska mångfalden ökar

Stockholm ska vara en stad full av liv som också erbjuder en god livskvalitet för alla stockholmare: rent vatten och ren luft, möjligheter till avkoppling, motion och rekreation över hela staden. Därför ska vi skydda och stärka stadsnaturen och den biologiska mångfalden. De ekosystemtjänster som stadens parker, gatuträd och naturreservat bidrar med spelar en avgörande roll för såväl stockholmarnas hälsa och deras möjlighet till rekreation som för stadens resiliens inför ett förändrat klimat. Stockholmarna vill kunna vara vid stadens vatten och dessa miljöer ska göras mer attraktiva. Stadens kajer ska utvecklas till populära promenadstråk.

En förutsättning för detta är att stadens krontäckningsgrad ska öka och att det skapas en ändamålsenlig och mer likvärdig grön infrastruktur över hela staden. Ytterstaden är fortsatt prioriterad och åtgärderna ska knytas till grönstrukturplanering som har påbörjats i översiktsplanen och i de stadsdelsvisa åtgärdsförslagen för biologisk mångfald.

Mer natur ska skyddas för dagens och morgondagens stockholmare och det strategiska arbetet för att stärka den gröna infrastrukturen ska stärkas. Stadens övergripande, samt nämnders och bolags, arbete för att nå stadens mål om ökad grönska och stärkt biologisk mångfald ska stärkas. Ökade satsningar ska ske på drift och investeringar i stadsmiljö, parker och grönområden i både ytter- och innerstad, med fokus på stärkt biologisk mångfald, skyfallsåtgärder och motverkande av värmeöar i enlighet med riktlinjerna för Grönare Stockholm samt utifrån värmekartan med prioritet på platser med störst behov. Det stadsövergripande trädmålet ska gälla alla gator, torg och parker i hela staden.

Handlingsplanen för biologisk mångfald ska genomsyra stadens arbete. Stadsdelsvisa åtgärdsförslag för biologisk mångfald ska tas fram. Intresset för att odla är växande och fler platser ska finnas för de som vill odla i staden. Urban odling är ett viktigt inslag i vår stad, såväl för den biologiska mångfalden som för att höja stockholmarnas livskvalitet. Staden ska se över möjligheten att öka stadsodlingen.

De flesta organismer är inte anpassade till en belyst nattmiljö och behöver skyddas från ljusföroreningar, i synnerhet nattlevande arter. Stockholm ska vara en föregångskommun inom området och därför ska staden ta fram en handlingsplan för stadens inomhus- och utomhusbelysning som ska innefatta energieffektivisering, smart belysning vid rätt platser, biologisk mångfald, ljusföroreningar och trygghetsaspekten.

Maten som serveras i stadens verksamheter ska i större utsträckning vara ekologisk, växtbaserad, lokalproducerad och säsonganpassad. 70 procent av maten som serveras i stadens verksamheter ska vara ekologisk. Stadens upphandlingar ska ställa krav på djurskydd och restriktiv antibiotikaanvändning i livsmedelsproduktionen motsvarande svensk nivå.

Klimatet förändras och förekomsten av skyfall och värmeböljor ökar. Handlingsplanen för klimatanpassning ska genomföras och stadens nämnder och bolag ska samarbeta och samordna sitt arbete. Klimatanpassningsarbetet, utifrån genomförda skyfalls- samt värmekarteringar, ska vara integrerat i stadsbyggnadsprocessen. Staden ska kartlägga de risker klimatförändringarna medför i syfte att förebygga och minska samhällsstörningar och stadens försäkringskostnader. Tidigt i planprocessen ska det säkerställas att asfalterade eller andra hårdgjorda ytor minimeras, samt att dagvattendammar, diken och våtmarker planeras in och träd planteras för att stärka stadens motståndskraft mot skyfall och värmeböljor. Dricksvattenfontäner ska sättas upp i hela staden, särskilt i de områden som pekats ut som riskområden för värmeeffekter.

Stockholm ska vara en stad där framkomligheten ökar och utsläppen minskar

Transporter är den största källan till klimatutsläpp i Stockholm och utsläppen från trafiken ökar. Elektrifiering, ökad inblandning av biodrivmedel och minskad fordonstrafik är enligt Trafikverkets analyser viktiga verktyg för att nå klimatmålet för inrikes transporter. I scenariot från år 2016 visar Trafikverket att storstadsregionerna behöver minska biltrafiken med 30 procent. Förutsättningarna att genomföra detta mål är avhängigt såväl lokal som regional och nationell politik. Staden ska inom sin rådighet, samt i samverkan med statliga, regionala och privata aktörer jobba för målets genomförande. Staden ska ha som målsättning att fram till år 2030 minska utsläppen från transportsektorn med 80 procent jämfört med år 2010. Privatbilismen behöver minska för att nå klimatmålen, minska buller och förorening av vatten samt förbättra luften. Samtidigt behöver biltrafiken också minska för att öka framkomligheten och för att skapa en tryggare och mer levande stad med mer plats för människor istället för bilar. Fler ska kunna välja kollektivtrafik, cykel och gång. I innerstaden finns alla möjligheter att välja kollektivtrafik, cykel eller gång för att transportera sig. Målet om en utsläppsfri innerstad till år 2030 står fast.

Ökad framkomlighet för gång, cykel och kollektivtrafik i enlighet med framkomlighetsstrategin ska genomsyra stadens arbete och beslutade planer inom trafikområdet ska genomföras. Gång, cykel, kollektivtrafik, lastplatser, tillfällig angöring, korttidsplatser och parkeringsplatser för rörelsehindrade ska prioriteras framför långtidsparkering av motorfordon i gatumiljön. Trafiknämndens investeringar för att stärka arbetet med framkomlighetsåtgärder ska utökas.

Bostäder, service, arbetsplatser och fritidsaktiviteter ska vara lätta att nå med kollektivtrafik. Det behövs en offensiv framkomlighetssatsning för bussarna. Busstrafiken ska prioriteras i hela staden, till exempel genom fler busskörfält på lämpliga sträckor, bättre trafikövervakning och ökad prioritering i trafiksignaler. Staden ska även bidra till bättre förutsättningar för pendelbåtstrafik. Staden ska nå en överenskommelse med Region Stockholm, staten och Lidingö stad om byggstart för Spårväg City till Ropsten under mandatperioden, där regionen står för huvuddelen av finansieringen. Staden ska verka för att Spårväg Syd blir av och får en nyttskapande sträckning med stationslägen som ger goda bytesmöjligheter.

Människor i rörelse ger staden liv och gynnar den lokala handeln. Därför ska Stockholm vara en grön promenadstad. Antalet sommar- och vinterplatser på kajer, gator och torg ska öka och de kulturella inslagen i Levande Stockholm stärkas. Fotgängarperspektivet ska stärkas i stadens trafikinvesteringar och åtgärder genomföras som breddade trottoarer, gångstråk och övergångsställen samt fler gångfartsgator och gågator. Konflikten mellan gående och cyklister ska minska genom att tydligt separera gång- och cykeltrafiken. Det ska bli lättare att ta sig fram på stadens trottoarer året runt.

När fler resor sker på cykel minskar trängseln, bullret dämpas och luften blir friskare att andas. Stockholm ska sträva efter att bli Europas främsta cykelstad. En storskalig cykelsatsning ska genomföras med åtgärder som ger mer utrymme för cykel. Cykelbanor ska breddas och cykelgator ska införas. En gång- och cykelbro mellan Gamla stan och Slussen ska byggas samtidigt som flera andra åtgärder utreds för att underlätta cyklandet från söderort.

Alla barn ska känna sig trygga i trafiken. Trafiksäkerheten ska öka i anslutning till skolor, större förskolor och idrottsanläggningar samt andra miljöer där barn och unga rör sig i trafiken. Gatorna ska göras mer barnvänliga genom lägre hastigheter, trafiksäkerhetsåtgärder och fler gångfartsområden.

Antagna mål för laddinfrastruktur ska genomföras i alla stadens nämnder och bolag med en kraftig utbyggnad av antalet laddplatser, både i ytterstad och innerstad. En reviderad godsstrategi ska tas fram i samverkan med fastighetsägare för att bland annat öka elektrifieringen av leverans- och godstrafiken, samlastning och tysta nattleveranser med målet att alla godstransporter och all busstrafik i innerstaden ska vara elektrifierad senast år 2030. Varor ska i högre grad komma till regionen med båt och järnväg.

Stadsplaneringen ska minska stockholmarnas beroende av bilen. Riktlinjer för projektspecifika och Gröna parkeringstal ska utvärderas och revideras för att styra mot lägre p-tal vid nybyggnation samt för att göra mobilitetstjänster till standard. Vid planering ska säker och tillgänglig parkering för cyklar och lådcyklar skapas.

Stockholmarnas hälsa ska främjas genom ren luft, rent vatten och giffria miljöer

Stockholm ska vara en stad där luften är hälsosam att andas, vårt vatten är rena och fulla av liv och vår miljö är rensad från skadliga kemikalier. Det handlar om våra allra sköraste, barn och äldre. Ingen stockholmare ska riskera försämrad hälsa på grund av att bo i staden. Luften och vattnet ska vara rent och det intensiva arbetet med att långsamt avgifta staden från gamla miljöskulder, men även stoppa nytillkomna gifter, ska fortsätta.

Buller och höga ljudnivåer är ett utbrett hälsoproblem. Vi vill förbättra situationen genom att använda grönskan som naturligt skydd för att skapa hälsosammare och trevligare urbana miljöer för fler stockholmare samtidigt som den bidrar till fler ekosystemtjänster. Därför ska stadens arbete med att skapa nya gröna bullerväggar fortsätta och slutföras under 2023. Luftföroreningar har en negativ påverkan på både miljö och hälsa, i synnerhet för särskilt känsliga grupper.

År 2030 ska staden vara fri från skadliga, svårnedbrytbara och hormonstörande ämnen. Vi vill fortsatt prioritera arbetet med barn och ungas vistelsemiljöer samt vidareutveckla satsningarna på en giffri miljö i förskola och grundskola. Staden ska växla upp arbetet med att sanera förorenade områden som ligger i anslutning till vatten eller där människor vistas för rekreation.

Stadens arbete med handlingsplan för god vattenstatus ska intensifieras och takten i genomförandet av åtgärder behöver öka. Uppströms- och restaureringsarbetet behöver stärkas för att ekosystemen ska återhämta sig från historiska föroreningar samt undvika nya föroreningar. Växtbäddar och våtmarker behöver skapas för att rena dagvatten på väg till våra sjöar.

För att trygga stockholmarnas tillgång till ett friskt dricksvatten vill vi modernisera vatten- och avloppsnätet och rena avloppsvatten från skadliga ämnen såsom läkemedelsrester, PFAS, tungmetaller och mikroplaster. Genom att införa olika typer av innovativ renings- teknik kan vi också minska utsläppen av dessa skadliga ämnen till Mälaren och Östersjön. För att säkerställa att stadens reningsverk kan klara av sitt uppdrag på lång sikt behöver vi stoppa tillförseln av skadliga ämnen i vårt avloppsvatten, i dagvattenledningarna och i övriga kretslopp. Därför vill vi att Stockholm ska vara en föregångskommun och utreda i syfte att införa ett stopp för inköp av produkter som innehåller PFAS, ftalater och bisfenoler, samt fasa ut produkter och material som idag finns i staden.

Luftföroreningar har en negativ påverkan på både miljö och hälsa. Stockholms luftkvalitet har förbättrats och klarar idag miljö kvalitetsnormerna på stadens gator men för att skydda vår hälsa måste luftkvaliteten fortsätta förbättras. Staden ska nå miljömålet för frisk luft samt utreda vilka åtgärder som behöver vidtas för att nå Världshälsoorganisationens (WHO) nya gränsvärden för luftkvalitet. En zon ska skapas i Gamla stan och i ett område i City genom att succesivt införa miljözon klass 3 med start 2024 som är fullt införd år 2026. Gränsdragningen av området ska utredas under 2023.

3. Verksamhetsplan Kungsholmen 2023

Förväntat resultat, aktiviteter och indikatorer

KF:s inriktningsmål 2:

Ett grönt och fossilfritt Stockholm som leder en rättvis klimatomställning

2.1 Stockholm ska bli klimatpositivt – genom minskade utsläpp och ökad koldioxidlagring

Indikatorer 2.1

- Andel hämtställen med matavfallsinsamling av hämtställen med möjlighet till matavfallsinsamling 100%
- Klimatpåverkan från upphandlade livsmedel och måltider 1,6 kg CO₂ per kg livsmedel
- Köpt energi i stadens verksamheter.

Aktiviteter 2.1

- Trafiknämnden ska i samarbete med miljö- och hälsoskyddsnämnden och Stockholm Vatten och Avfall AB och i samråd med kommunstyrelsen och stadsdelsnämnderna definiera ansvarsgränser och upprätta rutiner och former för skyfallskommunikation.
- Stockholm Vatten och Avfall AB ska i samarbete med exploateringsnämnden, trafiknämnden, stadsdelsnämnderna, Stockholm Stadshus AB och Stockholm Exergi inventera hur mycket biokol som staden har behov av samt ta fram en plan för att etablera en storskalig anläggning för produktion av biokol som ska etableras senast år 2024.

Nämndmål: 2.1.1 Nämndens verksamheter är energieffektiva och resurssmarta med låg påverkan på klimatet

Förväntat resultat 2.1.1

- Energiförbrukningen i nämndens lokaler minskar.
- Klimatbelastningen från mat och måltider minskar.
- Verksamheternas matsvinn som kökssvinn, serveringssvinn och tallrikssvinn minskar.
- Det matavfall som ändå uppstår återvinns.
- Flergångs- och returalternativ väljs framför engångsprodukter.
- Produkter väljs om möjligt i andra material än plast.
- Återbruket ökar.
- Alla avfallsfraktioner återvinns i verksamheterna.
- Verksamheterna arbetar förebyggande med värmeböljor och skyfall.
- Parker och grönområden är anpassade till nya klimatförutsättningar samt bidrar till hantering av skyfall och värmeböljor.

Aktiviteter 2.1.1

- Alla enheter återvinner: matavfall, plastförpackningar, pappers-, glas och metallförpackningar, pant, batterier, elavfall, papper, tidningar och kartong.
- Alla verksamheter ska arbeta systematiskt för minskad och effektiviserad energianvändning i det dagliga arbetet.
- Alla verksamheter ska kartlägga sin användning av plast- och engångsprodukter i syfte att identifiera vad som är nödvändigt och vad som kan minska eller upphöra helt.
- Ta fram program för förstärkning av mark längs Karlbergskanalen, för att minska risken för skred eller ras vid ett skyfall.

Särskild uppföljning: VoR Väsentlighets- och riskanalys

- Hantera, rapportera och avyttra farligt avfall
- Farligt avfall omhändertas inte på rätt sätt vilket kan orsaka skada för miljö och hälsa.
- Genomföra kartläggning, skapa enhetlig rutin för hantering av farligt avfall.

2.2 Stockholm ska vara en stad där den biologiska mångfalden ökar

Aktiviteter 2.2

- Miljö- och hälsoskyddsnämnden ska i samarbete med kommunstyrelsen, trafiknämnden och stadsdelsnämnderna ta fram en strategi för stadens utomhusbelysning som ska innefatta energieffektivisering, smart belysning vid rätt platser, biologisk mångfald, ljusföroreningar och trygghetsaspekten.
- Miljö- och hälsoskyddsnämnden ska i samarbete med trafiknämnden, stadsdelsnämnderna, AB Svenska Bostäder, Familjebostäder AB och Stockholmshem AB skapa nya växtbeklädda väggar.
- Utbildningsnämnden ska i samarbete med förskolenämnden, stadsdelsnämnderna och SISAB ta fram en strategi för gröna skol- och förskolegårdar som ska syfta till att byta

ut traditionella material, och hårdgjorda ytor mot mer gröna ytor och naturmaterial, samt prioritera plantering av fler träd och buskar på gårdar med höga temperaturer.

- Utbildningsnämnden ska i samarbete med förskolenämnden, stadsdelsnämnderna och SISAB, med Malmö stad som förebild, ta fram ett koncept för gröna skol- och förskolegårdar med en plan för hur detta kan genomföras på minst 15 skol- eller förskolegårdar under mandatperioden.

Nämndmål: 2.2.1 Kungsholmen är en grön och resilient stadsdel med hög biologisk mångfald

Förväntat resultat 2.2.1

Den biologiska mångfalden och ekosystemtjänsterna synliggörs och förbättras. Grönytor inom stadsdelsområdet stärks.

Aktiviteter 2.2.1

- Genomföra friställning av ek och tall i Fredhäll, Kristineberg och Stora Essingen, förutsättande att medel för biologisk mångfald erhålls.
- Plantera träd, skapa nya brynmiljöer, högstubbar och ökad artvariation på Smedsudden, förutsättande att medel för biologisk mångfald erhålls.

2.3 Stockholm ska vara en stad där framkomligheten ökar och utsläppen minskar

Nämndmål: 2.3.1 Nämndens resor och transporter är klimatsmarta och resurseffektiva

Förväntat resultat 2.3.1

- Cykel, gång och kollektivtrafik används.
- Förvaltningens transporter är klimatsmarta.
- Verksamheterna använder elcyklar för transport av matlådor när det är möjligt.
- Cykelåkeri används i första hand för transporter när det är möjligt.
- Krav ställs på miljöfordon vid upphandling av tjänster där transporter ingår.
- Medarbetarna följer stadens resepolicy där digitala möten är ett förstahandsval vid möten på annan ort, och eventuella tjänsteresor sker med tåg.

2.4 Stockholmarnas hälsa ska främjas genom ren luft, rent vatten och giftfria miljöer

Indikatorer 2.4

- Andel inköpta animalier med krav på djurskydd och restriktiv antibiotikaanvändning i nivå med svensk lagstiftning 88%
- Andel inköpta ekologiska måltider och livsmedel i staden i kronor av totala värdet av inköpta måltider och livsmedel 70%
- Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB) eller därmed jämförliga system 100%

Aktiviteter 2.4

Trafiknämnden ska i samråd med stadsdelsnämnderna och Stockholm Hamn AB samordna implementeringen av lagändringar gällande nedskräpningsavgifter och producentansvar för tobaksvaror.

Nämndmål: 2.4.1 Nämndens verksamheter är hälsosamma och giffria

Förväntat resultat 2.4.1

- Kemikalieprodukter som köps in (bland annat disk-, tvätt- och städprodukter) är miljömärkta och parfymfria.
- Växtbaserad, säsonganpassad och lokalproducerad mat väljs i högre omfattning.
- De livsmedel som finns i verksamheten följer rådande krav på djurskydd och restriktiv antibiotikaanvändning.
- Kungsholmsbornas kunskap om hållbara livsstilar ökar.
- Åtgärder i parker och grönområden bidrar till ekosystemtjänster, så som renare luft och renare vatten.

Aktiviteter 2.4.1

- Chefer och medarbetare som arbetar med inköp, administration och intern service ska genomföra stadens web-utbildning Hållbara kontor.
- Medarbetare som arbetar med mat och måltider ska delta i kunskapshöjande insatser inom det förvaltningsgemensamma temat Grön och klimatsmart mat.

Särskild uppföljning: Internkontrollplan

2.4 Kemikaliehantering

Arbetsätt: Följa rutiner för kemikaliehantering

Systematisk kontroll: Registrering och kontroll i Chemsoft

Oönskad händelse: Skadliga kemikalier i närmiljön

Kontrollaktivitet: Uppföljning av kemikalieförbrukningen tertialsvis.

Beskrivningar av nämndmålen i VP

Nämndmål: 2.1.1 Nämndens verksamheter är energieffektiva och resurssmarta med låg påverkan på klimatet

Nämnden når det förväntade resultatet genom att verksamheter och medarbetare bedriver ett systematiskt arbete för att vara ännu mer energieffektiva och resurssmarta. Utbildning, kommunikation och stöd i miljö- och klimatarbetet utvecklas utifrån verksamheternas behov.

Energiförbrukningen i nämndens lokaler minskar

Minskad elanvändning där det är möjligt i det dagliga arbetet och kartläggning av energiförbrukning i förvaltningens lokaler ska fortsätta. Likaså ska förvaltningen arbeta för att effektivisera lokalernas ventilation och uppvärmning i samverkan med fastighetsbolagen.

Klimatbelastningen från mat och måltider minskar

Arbetet med att minska klimatbelastningen från mat och måltider prioriteras. Den inhandlade matens klimatpåverkan följs upp regelbundet i systemet Hantera livs. Utbildningsinsatser fortsätter om klimatsmart mat liksom om minskat matsvinn inom tema Grön och klimatsmart mat. Matsvinnsmätningar ska göras vår och höst i de verksamheter som hanterar mat. Statistik från upphandlade måltidsentreprenörer följs upp månadsvis. Det matavfall som ändå uppstår ska återvinnas.

Flergångs- och returalternativ väljs framför engångsprodukter, och produkter väljs om möjligt i andra material än plast

Verksamheterna ska kartlägga vilken användning av plast- och engångsprodukter som är nödvändig och vilken som kan minska eller upphöra helt. Soppåsar av återvunnen plast ska användas. Inga plastförpackningar ska läggas bland det restavfall som går till förbränning, utan sorterar som plast.

Alla avfallsfraktioner återvinns i verksamheterna och återbruket ökar

Stocket ska vara förstahandsalternativ vid inköp av möbler och inventarier. Alla verksamheter ska återvinna sitt avfall i följande fraktioner: matavfall, plastförpackningar, pappers-, glas och metallförpackningar, pant, batterier, elavfall, papper, tidningar och kartong. Rutiner för avyttrande av farligt avfall ska finnas.

Verksamheterna arbetar förebyggande med värmeböljor och skyfall

Arbete och samverkan för klimatanpassning fokuserar på skyfallsrelaterade risker och effekter av värmebölja. Utbildande insatser för de funktioner som berörs. Planering och upprustning av parker bidrar till stärkt förmåga att hantera ett förändrat klimat. Parker och grönområden är anpassade till nya klimatförutsättningar och bidrar till hantering av skyfall och värmeböljor.

Nämndmål: 2.2.1 Kungsholmen är en grön och resilient stadsdel med hög biologisk mångfald

Skötsel och åtgärder gynnar den biologiska mångfalden och stärker ekosystemtjänster. Växter väljs som stärker den biologiska mångfalden och de ekologiska sambanden för den aktuella platsen samt klarar av ett förändrat klimat. Parkerna utvecklas för att klara ett förändrat klimat. Hårdgjorda ytor görs om till grönytor på lämpliga platser för att öka den biologiska mångfalden samt stärka förmågan att hantera skyfall. Verksamheter erbjuds odlingsmöjligheter.

Nämndmål: 2.3.1 Nämndens resor och transporter är klimatsmarta och resurseffektiva

Nämnden når det förväntade resultatet genom att klimatsmarta transportsätt så som cykel, gång och kollektivtrafik användas och främjas av förvaltningen.

Förvaltningens transporter ska vara klimatsmarta och resurseffektiva och cykelåkeri används i första hand. Cykelåkeri används i första hand för transporter när det är möjligt.

Krav ställs på miljöfordon vid upphandling av tjänster där transporter ingår. Verksamheterna använder elcyklar för transport av matlådor när det är möjligt. Inom förvaltningen finns elcyklar och elbilar att tillgå. Bilpooler används inom socialtjänstavdelningen. Medarbetarna följer stadens resepolicy där digitala möten är ett förstahandsval vid möten på annan ort, och eventuella tjänsteresor sker med tåg.

Nämndmål: 2.4.1 Nämndens verksamheter är hälsosamma och giffria

Nämnden når de förväntade resultaten genom att verksamheterna samverkar och bedriver ett systematiskt, intensifierat arbete.

Kemikalier

- Material med skadliga kemikalier, som till exempel många plastsorter, ska fasas ut - särskilt i miljöer där barn, unga och gravida vistas.
- Miljömärkta och parfymfria kemikalier (bland annat disk-, tvätt- och städprodukter) ska prioriteras vid inköp.
- Registrering av kemiska produkter i kemikaliesystemet Chemsoft ska ske regelbundet, med kontinuerlig substitution (utbyte) av kemikalier som är skadliga för hälsa och miljö.

Växtbaserad, säsonganpassad och lokalproducerad mat väljs i högre omfattning

- Stadens nya mål att köpa mat där krav ställts på djurskydd och restriktiv antibiotika-användning inkluderas i det pågående arbetet med förvaltningens tema Grön och klimatsmart mat.
- Utbildande insatser kommer fokusera på att stärka kunskap om och stödja arbetet med att öka olika aspekter av mat så som ekologisk, klimatsmart, växtbaserad, säsonganpassad och lokalproducerad mat. Här ska också minskat matsvinn, inköp och förvaring av mat samt plast och mat ingå.

Utbildning, kommunikation och stöd i arbetet utvecklas utifrån verksamheternas behov. Stadens web-utbildning Hållbara kontor ska genomföras av berörda. Förvaltningen bidrar till att öka allmänhetens kunskap om hållbara livsstilar genom kommunikation i olika kanaler.

Åtgärder för stärkta ekosystemtjänster i parker och grönområden bidrar till renare luft och vatten.

5. Arbetsområden

Agenda 2030

Genomförandet av Agenda 2030 och de 17 hållbarhetsmålen ska bidra till att främja helhets-tänkande och att ta till vara ny kunskap och innovationer. Målen är integrerade, odelbara och beroende av varandra. Arbetet ska använda kraften i ordinarie processer och stimulera till samverkan, stärka synergier och överbrygga organisatoriska gränser i stadens och förvaltningens verksamheter. För att åstadkomma en utveckling som tydligt styr mot de 17 målen behövs beslut och ställningstaganden som drar åt samma håll. Stadens medarbetare behöver också arbeta tillsammans med stockholmarna, näringsliv, myndigheter, civilsamhälle, akademi samt övriga regionala, nationella och internationella aktörer.

2023 har KF ett mål som kopplar direkt till Agenda 2030, mål 3.7, där också miljö och klimat utgör en central del. Nedan följer nämndens text i VP om målet i sin helhet inklusive förväntat resultat och aktiviteter. Sedan anges hur agendans olika mål kopplar till miljömålen i VP. Till sist följer fördjupad information om några av agendans mål samt en modell för hur man kan se målen på ett lite annorlunda sätt.

3.7 Stockholm ska vara en öppen, jämställd och demokratisk stad som samarbetar internationellt

Kungsholmens stadsdelsnämnd bidrar till kommunfullmäktiges mål genom att arbeta förebyggande mot diskriminering, värna mänskliga rättigheter och utveckla demokratiarbetet. Alla människor som kommer i kontakt med förvaltningens verksamheter ska bemötas med respekt. Service och tjänster håller en god kvalitet, synpunkter tas om hand och dialog och samverkan utvecklas.

Nämnden har en stor del av ansvaret för genomförandet av de 17 globala målen i Agenda 2030, genom att flera av nämndens grunduppdrag är direkt eller indirekt kopplade till de

specifika målen i agendan. De beslut och insatser som nämnden ansvarar för utgår från individens lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsidentitet, ålder, ursprung, etnicitet, sexuell läggning eller funktionsnedsättning. Förvaltningen kommer att arbeta utifrån stadens nya program för mänskliga rättigheter och en övergripande handlingsplan mot rasism som ska tas fram.

Förvaltningen ska tillhandahålla service och tjänster som håller hög kvalitet, för så väl dagens som morgondagens invånare. För att öka takten för en hållbar utveckling behöver arbetssätt utformas som integrerar olika perspektiv och som ökar takten för en hållbar utveckling. Förvaltningen har tillsatt en organisationsöverskridande arbetsgrupp som ska följa upp verksamheternas arbete med kartläggning och analys och se vilka perspektiv förvaltningen behöver utveckla och vilka som behöver knytas an till arbetet med den bärande principen om att ingen ska lämnas utanför. Utvecklingsområden är miljö- och klimatpåverkan, arbeta för ökad social inkludering, minskad ojämlikhet och ökad jämställdhet.

Barns rättigheter

Förvaltningen arbetar aktivt med barns rättigheter genom att identifiera utvecklingsområden och att arbeta med dessa. I arbetet utgår förvaltningen ifrån FN:s barnkonvention, vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barns rättigheter, program för mänskliga rättigheter, stödmaterial för barnrättsperspektiv inom socialtjänsten och förskolans nationella styrdokument. Enheterna har även egna rutiner kring arbete med barn utifrån deras specifika verksamhet.

Nationella minoriteters rättigheter

Förvaltningen ska säkerställa rätten till modersmålsstöd i förskolan och erbjuder äldreomsorg på olika minoritetsspråk. Inom Kungsholmens stadsdelsnämndsområde finns en fristående förskola med svensk-finsk profil. Det finns också möjlighet till finskspråkig förskoleverksamhet på en av de kommunala förskolorna.

Inom äldreomsorgen uppmärksammas nationella minoriteters högtider som ett sätt att öka medvetenheten och synliggöra språk och kultur. Baltzars träfflokal har sökt kontakt med de olika intresseföreningarna och har i dagsläget etablerad kontakt med tornedalingarnas intresseförening.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Alla nämndens verksamheter ska beakta ett funktionshinderperspektiv genom att till exempel anpassa kommunikation och information utifrån funktionsbehov. Förvaltningens arbete inom detta område sker utifrån Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023. Målsättningen är att främja ett inkluderande och tillgängligt stadsdelsområde. Stadsmiljön planeras utifrån ett tillgänglighetsperspektiv i ett tidigt skede och tillgänglighetsförbättringar i utemiljön görs löpande på parkmark.

Jämställdhet

Arbetet med jämställdhetsintegrering fortsätter. Förvaltningen arbetar för att jämställdhetsperspektivet ska vara synligt i hela styrkedjan genom att jämställdhetsarbetet beskrivs och följs upp under respektive mål samt genom individbaserad statistik. Ett fortsatt utvecklingsområde är analysen av resultatet, både könskonsekvensanalys och jämställdhetsanalys.

Analyserna behövs för att kunna identifiera åtgärder och arbeta systematiskt med förbättringsarbete. I relevanta beslutsunderlag till nämnden ska jämställdhetsanalyser finnas. Som arbetsgivare arbetar förvaltningen aktivt med att minska otrygga anställningsformer, motarbeta osakliga löneskillnader och sexuella trakasserier.

Kungsholmens parker fortsätter att utvecklas med höga upplevelsevärden utifrån ett jämställdhetsperspektiv och med särskild hänsyn till behoven hos barn, äldre och personer med funktionsnedsättningar. Hur verksamheterna arbetar med jämställdhet beskrivs under respektive mål för verksamhetsområdet.

Hbtqi-personers rättigheter

Enheten för prevention- och familjebehandling är hbtqi-diplomerad och har en fritidsgård som är riktad mot målgruppen. Även parklekar och öppna förskolor är hbtqi-diplomerade. Förvaltningen uppmuntrar flera verksamheter att genomgå stadens diplomeringsprocess.

Ren miljö

Rätten till en trygg, ren, hälsosam och hållbar miljö är sedan oktober 2021 en mänsklig rättighet. Hur förvaltningen arbetar med detta beskrivs främst under mål 2. Under året ska förvaltningen arbeta utifrån den metod som kommunstyrelsen ska ta fram i samarbete med miljö- och hälsoskyddsnämnden. Detta för att få stöd i arbetet med miljö- och klimatkonsekvensanalys i tjänsteutlåtanden.

Lokalt demokratiarbete

Förvaltningen ska påbörja arbetet med att uppdatera det lokala utvecklingsprogrammet. Målet är att stärka möjligheten till stadsutveckling, öka den sociala och ekologiska hållbarheten i stadsdelsnämndsområdet samt det demokratiska inflytandet över områdets långsiktiga utveckling. Arbetet med lokal utvecklingsplan har betydelse för att skapa en hållbar utveckling lokalt men har även bäring på målen i Agenda 2030.

Förvaltningen tar emot internationella besök till verksamheterna i syfte att utbyta kunskap om metoder och arbetssätt. Samverkan och omvärldsbevakning är viktiga delar i kvalitetsutvecklingen. Med stöd av EU-medel deltar förskolan i en förstudie om social hållbarhet och lek i samarbete med universitets- och högskolerådet och kommunala förskolor på Island. Målsättningen är att det ska bli ett samarbetsprojekt och erfarenhetsutbyte över längre tid som ska bidra till pedagogisk utveckling för både Kungsholmens förskolor och förskolorna på Island.

Delaktighet, inkludering och dialog med de verksamheterna är till för, invånare, nämndens råd, förenings- och näringsliv är viktiga och bidrar till kvalitetsutvecklingen. Dialogen sker

genom bland annat resultat- och medborgardialoger, trygghetsvandringar, via olika sociala kanaler, medborgarförslag och nämndens sammanträden. Synpunkter som kommer in från verksamheterna och allmänheten är viktiga verktyg för att få kunskap om behov och för att öka möjlighet till delaktighet.

På kommande och pågående projekt i parkerna använder förvaltningen upparbetade kanaler i sociala medier, lokaltidningen samt anslag på plats.

Kommunstyrelsen har fått medel för utveckling av medborgarbudget. Varje förvaltning förväntas under 2023 genomföra något projekt med medborgarbudget. Förvaltningen bedömer att det för någon mindre investering i parkmiljö kan vara lämplig att pröva arbetssättet. Det blir då en utveckling av den medborgardialog som ofta redan ingår i en parkupprustning/parkinvestering.

3.7.1 Kungsholmens stadsdelsområde är jämställt, öppet och demokratiskt

Beskrivning

Nämnden når det förväntade resultatet genom att arbeta för att verksamheterna lever upp till mänskliga rättigheter och är fria från diskriminering. Som beskrivs under respektive verksamhetsmål arbetar nämndens verksamheter med de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030 genom att vidareutveckla arbetet med jämställdhet, jämlikhet, nationella minoriteter, funktionshinderperspektivet och barnrättsperspektivet.

För att arbeta systematisk med de mänskliga rättigheterna och Agenda 2030 har förvaltningen tillsatt en organisationsöverskridande arbetsgrupp som ska följa upp verksamheternas arbete med kartläggning och analys och se vilka perspektiv förvaltningen behöver utveckla och vilka som behöver knytas an till arbetet med den bärande principen om att ingen ska lämnas utanför.

Arbetet med att nå klimat- och miljömålen sker systematiskt inom alla verksamheter, tryggheten i stadsdelsområden utvecklas i samverkan och beredskapen inom verksamheterna stärks. Arbetet med hållbarhetsmålen ger förvaltningen möjlighet att knyta an arbetet med den uppdatering av det lokala utvecklingsprogrammet som ska inledas under året.

Delaktighet, inkludering och dialog med de verksamheterna är till för som invånare, nämndens råd, förenings- och näringsliv är viktigt. Dialogen bidrar till kvalitetsutveckling. Förvaltningen uppmuntrar till att verksamheterna utvecklar resultat- och medborgardialoger och är aktiva i olika sociala kanaler. Förvaltningen initierar trygghetsvandringar där det finns behov och välkomnar invånares synpunkter och medborgarförslag.

Förväntat resultat

- Jämställdhetsanalys finns i relevanta beslutsunderlag till nämnden
- Barnkonsekvensanalys finns i relevanta beslutsunderlag till nämnden
- Funktionshinderperspektivet finns med i relevanta beslutsunderlag till nämnden
- Nämndens råd är aktiva

- Det strategiska arbetet med Agenda 2030 utvecklas
- Synpunkter tas om hand och bidrar till kvalitetsutveckling

Aktiviteter

- Kommunstyrelsen ska i samarbete med stadsdelsnämnderna, exploateringsnämnden, stadsbyggnadsnämnden och trafiknämnden inleda arbete för att uppdatera de lokala utvecklingsprogrammen.
- Förvaltningen ska tillsammans med Norrmalms stadsdelsförvaltning utveckla arbetet kring rådet för funktionshinderfrågor med fokus på strategiska frågor kopplade till tillgänglighet och delaktighet.

Agenda 2030-mål under inriktningsmål 2 i Kungsholmens verksamhetsplan

Under de fyra nämndmålen 2.1 - 2.4 i VP lyfts följande mål från Agenda 2030:

2.1.1 Nämndens verksamheter är energieffektiva och resurssmarta med låg påverkan på klimatet

Arbetet kopplar till mål 7: Hållbar energi, mål 11: Hållbara städer, mål 12: Hållbar konsumtion och mål 13: Bekämpa klimatförändringarna.

2.2.1 Kungsholmen är en grön och resilient stadsdel med hög biologisk mångfald

Arbetet sker i enlighet med mål 11: Hållbara städer, mål 14: Hav och marina resurser samt mål 15: Ekosystem och biologisk mångfald.

2.3.1 Nämndens resor och transporter är klimatsmarta och resurseffektiva

Resor och transporter kopplar till mål 3: God hälsa, mål 11: Hållbara städer, mål 12: Hållbar konsumtion och mål 13: bekämpa klimatförändringarna.

2.4.1 Nämndens verksamheter är hälsosamma och giftfria

Kemikaliearbetet sker i enlighet med mål 3: God hälsa, mål 6: Rent vatten, mål 14: Hav och marina resurser, samt mål 15: Ekosystem och biologisk mångfald är särskilt relevanta i arbetet för giftfria miljöer.

Det stora området som livsmedel och måltider spänner över innefattar merparten av agendans 17 mål. Här kan särskilt nämnas mål 2: Ingen hunger, mål 3: God hälsa, mål 9: Hållbar industri, mål 11: Hållbara städer, mål 12: Hållbar konsumtion, mål 13: Bekämpa klimatförändringarna, mål 14 och 15 (se ovan).

Ingen ska lämnas utanför

Ökad jämställdhet, ökad social inkludering, minskad ojämlikhet och minskad klimatpåverkan ska prägla genomförandet i staden. Mål 5, 10, 11 och 13 bedöms i särskilt hög utsträckning träffa samtliga av stadens inriktningsmål. Principen att *ingen ska lämnas utanför* tydliggör en gemensam riktning som samtliga verksamheter kan förhålla sig till, där beslut bör föregås av analys och reflektion om huruvida arbetet bidrar till denna princip.

Mål 5 Jämställdhet

Mål 5 Jämställdhet handlar om att uppnå jämställdhet och öka alla kvinnors och flickors egenmakt på alla nivåer. Mål 5 innehåller delmål som bland annat tar sikte på att avskaffa alla former av diskriminering och att motverka våld mot kvinnor och flickor i det offentliga och privata rummet, inklusive människohandel och andra typer av exploatering.

Mål 10 Minskad ojämlikhet

Mål 10 Minskad ojämlikhet föreskriver insatser mot ojämlikhet och belyser vikten av att verka för ett samhälle där ingen lämnas utanför i utvecklingen. Det handlar om arbetssätt som innebär att alla människor oavsett kön, bakgrund, funktionsförmåga eller ålder blir inkluderande i det sociala, ekonomiska och demokratiska livet. Lika viktigt är säkerställandet av lika möjligheter och att minska förekomsten av ojämlika utfall av miljöinsatser.

Mål 11 Hållbara städer och samhällen

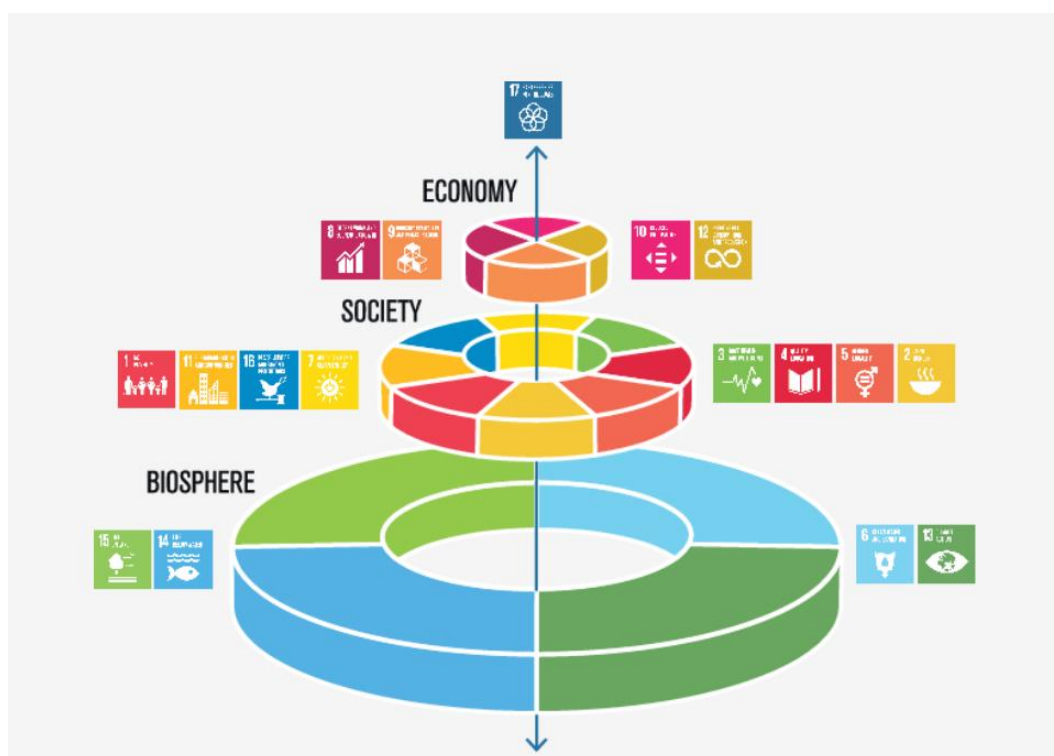
Mål 11 Hållbara städer och samhällen handlar om att erbjuda en trygg, inkluderade, hälsosam och tillgänglig livsmiljö. Målet är av stadsövergripande karaktär och har därmed betydelse för att nå principen om att *ingen ska lämnas utanför*. Oavsett vilken verksamhet det handlar om ska Stockholm utvecklas miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbart.

Mål 13 Bekämpa klimatförändringarna

Mål 13 Bekämpa klimatförändringarna belyser hur klimatförändringarna utgör ett verkligt och obestridligt hot mot hela vår civilisation. Utsläppen av växthusgaser fortsätter att stiga och som följd riskerar vi att nå en genomsnittlig global uppvärmning som överstiger två grader, vilket skulle få allvarliga konsekvenser för ekosystem, havsförsurning, mänsklig säkerhet, matproduktion, vattentillgång, hälsa och ökad risk för naturkatastrofer. Effekterna är redan nu synliga och kommer att bli katastrofala såvida vi inte agerar nu.

”Tårtan”

Agenda 2030: Tårtan

Professor Johan Rockström, Stockholm Resilience Centre, och Pavan Sukhdev, miljöekonom. 2016.

Bilden ovan visar en modell framtagen 2016 av professor Johan Rockström och miljöekonom Pavan Sukhdev. Den visar de globala målen i Agenda 2030 formerade som en tårta med tre lager och illustrerar sambanden mellan målen. Det understa lagret, basen, visar målen kopplade till jordens biosfär. Det utgör planetens ramar som inte är förhandlingsbara (Rockström). Nästa lager visar målen kopplade till den sociala dimensionen. Högst upp ligger de ekonomiska målen. De två forskarna menar också att mat går som en röd tråd genom alla målen

Arbetsätt och kommunikation

Kopplade mål

Miljöprogrammets mål: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

Hållbarhetsmål i Agenda 2030, bland andra:

I budget 2023

Inköp, samverkan, kommunikation och innovation är prioriterade arbetsätt för att nå stadens miljö- och klimatmål.

- Miljönämnden ska i samarbete med kommunstyrelsen, trafiknämnden och Stockholm Vatten och Avfall AB samordna nämnder och bolagsstyrelser för en tydlig och strategisk stadsövergripande kommunikation i miljö- och klimatfrågor.
- Miljönämnden ska stärka sina kommunikationsinsatser gentemot invånare, näringslivet, civilsamhället och akademien i syfte att skapa engagemang och ge kunskap om hur de kan minska sin påverkan på klimat och miljö.

I verksamhetsplan 2023

- Kungsholmsbornas kunskap om hållbara livsstilar ökar.
- Chefer samt medarbetare som arbetar med inköp, administration och intern service har genomfört web-utbildningen Hållbara kontor. Utbildningen finns på intranätet: Hållbara kontor - Webutbildning
- Medarbetare som arbetar med mat och måltider ska delta i kunskapshöjande insatser inom det förvaltningsgemensamma temat Grön och klimatsmart mat.
- Nämnden når det förväntade resultatet genom att verksamheter och medarbetare bedriver ett systematiskt arbete för att vara ännu mer energieffektiva och resurssmarta.

Trafiknämnden ska i samarbete med miljö- och hälsoskyddsnämnden och Stockholm Vatten och Avfall AB och i samråd med kommunstyrelsen och stadsdelsnämnderna definiera ansvarsgränser och upprätta rutiner och former för skyfallskommunikation

I det dagliga arbetet på Kungsholmen

Ändrade beteenden i det dagliga arbetet

Kommunicera för att öka miljö- och klimatmedvetenheten och stimulera till ett miljö- och klimatsmart beteende kring förvaltningens rutiner och arbetsätt. Detta kan handla om till exempel inköp av mat, minskat matsvinn, återvinning av matrester, minskad plastanvändning, medvetenhet vid hantering av kemikalier m.m.

Energi

Erfarenheter från tidigare insatser och projekt visar att beteendeförändringar i stadens verksamheter märkbart kan minska elförbrukningen. Hur dessa förändringar bör se ut (exempelvis förändrade arbetssätt för användande av torkskåp eller ugnar, vikten av att stänga av datorer efter arbetsdagens slut och att släcka kontorsbelysning) beror på verksamhetens art. Varje enskild arbetsenhet i staden har bäst kännedom om hur arbetssätt kan ändras och hur man i verksamheten kan tänka smart kring hur och när el används.

Förvaltningar och bolag ska

- arbeta systematiskt för att involvera medarbetare i denna typ av åtgärder för minskad elanvändning i arbetsvardagen.
- stödja detta arbete med samordnad internkommunikation som utgår från stadens övergripande huvudbudskap.

Extern kommunikation

Externa kommunikationsinsatser som är särskilt viktiga handlar om konsumtionens miljöpåverkan och klimatvänliga transportalternativ.

Sprid kunskap om websidorna *Leva hållbart* på *stockholm.se* bland brukare och medborgare. Använd om möjligt publika evenemang som 6 juni för att visa medborgarna klimatsmarta alternativ och informera om stadens och Kungsholmens miljö- och klimatarbete.

Kommunikationsplan

Kommunikationsplan för Kungsholmens miljö-, klimat- och hållbarhetsarbete uppdateras regelbundet. Kommunikation sker regelbundet via nyhetsbrevet *Chef* på Kungsholmen, intranätet, morgonmöten, ledningsgrupper, workshops, filmer m.m.

Arbetssätt och Agenda 2030

Under 2023 fortsätter förvaltningen arbeta med miljö och klimat i samklang med hållbarhetsmålen i Agenda 2030.

Nyckelord är

- samverkan och kommunikation
- stärkta synergier
- integrering av miljö- och klimatarbetet som en del av ordinarie processer, bland annat genom fortsatt arbete med utveckling av förvaltningens hållbarhetsrapportering enligt Agenda 2030.

Arbetet ska använda kraften i ordinarie processer och överbrygga organisatoriska gränser i stadens och förvaltningens verksamheter. Genomförandet av Agenda 2030 ska bidra till att lämna stuprörstänkande och i stället främja helhetstänkande och att ta till vara ny kunskap och innovationer. För att åstadkomma en utveckling som tydligt styr mot de globala målen behövs beslut och ställningstaganden som drar åt samma håll.

Stadens medarbetare behöver också arbeta tillsammans med stockholmarna, näringsliv, myndigheter, civilsamhälle, akademi samt övriga regionala, nationella och internationella aktörer.

Kommunikation i stadens miljöprogram

Kunskapen behöver öka om stadens klimat- och miljöarbete och om innovativa idéer och lösningar för att möta de klimatutmaningar som måste hanteras. Kommunikation om klimat- och miljöarbete i Stockholm är viktigt för att skapa intresse för stadens arbete och engagemang till att samverka och bidra till minskad klimat- och miljöpåverkan samt till att dela kunskap och hitta nya innovativa lösningar. Det är också nödvändigt att sätta stadens insatser i ett globalt perspektiv och skapa ett internationellt intresse för stadens arbete och Stockholm som plats. Det rör till exempel insatser för att öka matavfallsinsamlingen, val av hållbara transportsätt och medvetna konsumtionsval.

Biologisk mångfald

Kopplade mål

Miljöprogrammets mål: 5, 7.

Hållbarhetsmål i Agenda 2030, bland andra:

Förväntat resultat

Åtgärder i parker och grönområden bidrar till ekosystemtjänster, så som renare luft och renare vatten.

Aktiviteter

Miljö- och hälsoskyddsnämnden ska i samarbete med kommunstyrelsen, trafiknämnden och stadsdelsnämnderna ta fram en strategi för stadens utomhusbelysning som ska innefatta energieffektivisering, smart belysning vid rätt platser, biologisk mångfald, ljusföroreningar och trygghetsaspekten.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden ska i samarbete med trafiknämnden, stadsdelsnämnderna, AB Svenska Bostäder, Familjebostäder AB och Stockholmshem AB skapa nya växtbeklädda väggar

Utbildningsnämnden ska i samarbete med förskolenämnden, stadsdelsnämnderna och SISAB ta fram en strategi för gröna skol- och förskolegårdar som ska syfta till att byta ut traditionella material, och hårdgjorda ytor mot mer gröna ytor och naturmaterial, samt prioritera plantering av fler träd och buskar på gårdar med höga temperaturer

Utbildningsnämnden ska i samarbete med förskolenämnden, stadsdelsnämnderna och SISAB, med Malmö stad som förebild, ta fram ett koncept för gröna skol- och förskolegårdar med en plan för hur detta kan genomföras på minst 15 skol- eller förskolegårdar under mandatperioden

Stockholm Vatten och Avfall AB ska i samarbete med exploateringsnämnden, trafiknämnden, stadsdelsnämnderna, Stockholm Stadshus AB och Stockholm Exergi inventera hur mycket biokol som staden har behov av samt ta fram en plan för att etablera en storskalig anläggning för produktion av biokol som ska etableras senast år 2024.

Nämndaktiviteter

- Genomföra friställning av ek och tall i Fredhäll, Kristineberg och Stora Essingen, förutsättande att medel för biologisk mångfald erhålls.
- Plantera träd, skapa nya brynmiljöer, högstubbar och ökad artvariation på Smedsudden, förutsättande att medel för biologisk mångfald erhålls.

Vad är biologisk mångfald

Biologisk mångfald är ett samlingsbegrepp som omfattar all den variation mellan arter, inom arter och livsmiljöer som finns på jorden. Med biologisk mångfald avses den genetiska variationen hos individerna inom en art, variationen mellan olika arter samt mellan olika naturtyper, landskap och ekosystem.

Ekosystem

Ett ekosystem är ett avgränsat område i naturen som vi valt att betrakta som en helhet, för att lättare kunna förstå och studera det. Organismerna i ett ekosystem påverkar varandras livsmiljöer och betingelser. Ett ekosystem kan vara stort eller litet, till exempel ekosystemet Mälaren eller en liten groddamm. Gränserna mellan olika ekosystem är ofta flytande.

Ekosystemtjänster

Ekosystemtjänster är de funktioner hos ekosystemen som på något sätt gynnar människan. Det är tjänster vi får ”gratis” av naturen som till exempel vild fisk, pollinerande insekter, vattenrening, naturliga skadedjursbekämpare och att bördig jord bildas. Växter, djur och mikroorganismer utför myriader av uppgifter som vi är beroende av för vår överlevnad och välfärd.

Upphandling som berör biologisk mångfald

Stadens inköp av varor och tjänster påverkar den biologiska mångfalden både i Stockholm, i Sverige och i övriga världen. I upphandlingen av entreprenörer för skötsel av natur- och parkmark samt vattenområden kan krav ställas på naturvårdskompetens och ett förfarande som gynnar stadens ekologiska värden. Stadens konsumtion har även betydelse för biologisk mångfald i omlandet, där produktionen kan bidra till spridning av miljöskadliga kemikalier och avfall. Jord- och skogsbruk, köttproduktion samt fiske tar stora land- och vattenresurser i anspråk, i vissa fall artrika ekosystem med nyckelfunktioner såsom regnskog, korallrev och mangroveträsk.

I det svenska jordbrukslandskapet är dock många arter hotade pga. brist på naturbete. Betesdjuren håller artrika gräsmarker öppna och bevarar den biologiska mångfalden. Därför bör ekologisk köttproduktion främjas, även om den totala köttkonsumtionen bör minskas av

klimatskäl. Olika vägledningar, märkningar och certifieringar finns för hållbar hantering av naturresurser, såsom Världsnaturfondens konsumentguider för kött och fisk, eller FSC-märkta (Forest Stewardship Council) produkter från skogen. Dessa bidrar till att skydda biologisk mångfald i skogar, jordbrukslandskap och hav. I stadens matstrategi, som tillämpas vid upphandling, eftersträvas att konsumentguiderna används vid val av kött och fisk i samband med inköp, liksom upphandlingsmyndighetens hållbarhetskriterier för ekologiska livsmedel.

Energieffektivisering

Kopplade mål

Miljöprogrammets mål: 4, 5, 7.

Hållbarhetsmål i Agenda 2030, bland andra:

Kungsholmens indikatorer och aktiviteter kopplade till energi 2023

Förväntat resultat

Energiförbrukningen i nämndens lokaler minskar.

Indikatorer

Köpt energi i stadens verksamheter ska minska (med minst 10% under mandatperioden).

Aktiviteter

Alla verksamheter ska arbeta systematiskt för minskad elanvändning i det dagliga arbetet.

Möjliga energieffektiviserande åtgärder i lokalerna på Kungsholmen under miljöprogramsperioden 2023

- Inventera och planera för utbyte av armaturer och ljuskällor i nämndens verksamheter och lokaler i samverkan med fastighetsägarna: Inventera förekomst av T8 lysrör som ska fasas ut 2023 och se över möjligheten att byta armaturer till LED belysning. Se över möjligheten att montera närvarostyrning i delar av nämndens lokaler.
- Fortsätta utbytet av vitvaror i nämndens verksamheter och lokaler till energieffektiva alternativ där så är lämpligt: Prioriteringslista miljöbelastning: 1. Torkskåp (hög) 2. Torktumlare (hög) 3. Gamla industri- kylar/frysar utan energimärkning (hög) 4. Gamla kylar/frysar utan energimärkning (medium) 5. Tvättmaskiner (medium) 6. Diskmaskin utan energimärkning eller sämre än B (medium) 7. Gamla kylar/frysar energimärkta B eller sämre. (medium) 8. Spis som inte är induktion. (låg)
- Inventera och sammanställ el-fakturor för samtliga abonnemang för att följa lokalernas elförbrukning.

Allas bidrag räknas!

Under mandatperioden ska energianvändningen i kommunens fastigheter och verksamheter minska med minst 10 procent genom att

- intensifiera energieffektiviserande åtgärder
- smart digital styrning
- utfasning av direktverkande elsystem och energikrävande belysning
- energieffektiviserande åtgärder vid renovering och ombyggnation
- planera för hur vi kan minska vår egen energianvändning generellt, och särskilt under de timmar då efterfrågan är som högst (kl. 07-09 och kl. 17-19).

Stadens arbete med minskad och effektiviserad energianvändning fortsätter.

[Energianvändning - Stockholms stad \(start.stockholm\)](#)

Elbesparingsåtgärder – ta fram fler åtgärder med dina medarbetare!

Det finns en uppmaning till alla från statligt håll att sänka sin elförbrukning. Energimyndigheten bedömer utifrån rådande läge att försörjningsmarginalerna i det svenska energisystemet har minskat. Alla förvaltningar och bolag inom Stockholms stad ska därför under hösten ta fram en plan för hur vi minskar elanvändningen som inte medför betydande konsekvenser för verksamheter, arbetsmiljö, trygghet eller annat.

Förvaltningen har tagit fram en presentation där ni tillsammans med era medarbetare går igenom vad vi gör på övergripande nivå, vad vi alla kan göra och vad varje enhet kan göra. I slutet av presentationen finns två diskussionsfrågor där ni tillsammans tar fram fler åtgärder som ni kan göra på er arbetsplats för att minska elanvändningen:

<https://intranat.stockholm.se/PageFiles/2402/Elbesparingsåtgärder 221114.pdf>

3 snabba energi-spar-tips!

Med dessa enkla åtgärder kan vi minska vår elförbrukning.

1. Släck lamporna

Släck ljuset när ni lämnar arbetsrum och konferensrum, även om det bara är för en kort stund.

2. Stäng av dator och skärmar

Datorn och datorskärmen drar energi även i energisparläget. Stäng av med strömbrytarknappen när du är klar med arbetsdagen. Glöm inte skärmen.

3. Stäng av elapparater som inte behöver vara på

Elapparater som inte används och som inte behöver vara på drar onödig el.

Fler exempel på enklare åtgärder:

- Flytta möbler så att de inte täcker element.
- Förändra standby-tider för kopiatorer, skrivare och annan utrustning.
- Använda mindre varmvatten.
- Kontrollera temperatur i kyl och frys. Normal temperatur i ett kylskåp bör inte vara lägre än 4° och i en frys -18°.
- Frosta av frysen om det är en modell där det görs manuellt.
- Använda el vid rätt tid på dygnet (i den mån verksamheten tillåter det), det vill säga mitt på dagen, på natten och på helgen.
- Stäng av apparater när de inte används, släck lampor i rum där ingen vistas.

Stadens åtgärdsplan med anledning av läget på elmarknaden oktober 2022

Kontinuitetsplanering

Stadens förvaltningar och bolag arbetar med risk- och sårbarhetsanalyser (RSA). I arbetet är ”Omfattande strömbortfall” obligatorisk risk att ingå i analysen. Förvaltningar och bolag fortsätter och intensifierar/fördjupar RSA-arbetet kopplat till risken strömbortfall.

Åtgärder per förbrukningsområde

För samtliga förbrukningsområden är det viktigt att förvaltningar och bolag, i de fall där åtgärder får påverkan och/eller är märkbara för stadens målgrupper (medarbetare, brukare, stockholmare, näringsliv o s v) säkerställer kommunikationsinsatser som tydliggör/förklarar förändringen som del i stadens arbete för att minska elanvändningen.

Utomhusbelysning

Åtgärder utan betydande verksamhetspåverkan

Förvaltningar och bolag ska se över om belysning av karaktären fasad- och skyltbelysning kan tändas/släckas vid andra tidpunkter alternativt helt eller delvis släckas. Förändringar som genomförs ska inte ha betydande påverkan på trygghet, säkerhet, orientering eller tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärder vid skärpt läge

Förvaltningar och bolag ska för all slags utomhusbelysning se över möjligheten att helt eller delvis göra begränsningar nattetid. Med delvis avses för gatu- och parkbelysning och belysning av allmän plats möjligheten att släcka ned x-antal armaturer inom område där så är möjligt utan betydande påverkan på trygghet, säkerhet och framkomlighet.

Julbelysning

Åtgärder utan betydande verksamhetspåverkan

Förvaltningar och bolag som arrangerar julbelysning och dekorationsbelysning på offentlig plats ska se över möjligheten att minska omfattningen (till exempel färre platser, förkortad tidsperiod, kortare brinntid under dygnet). De förändringar som görs ska ta hänsyn till belysningens värde som trivsel- och trygghetsskapande inslag under säsongen. Samtliga förvaltningar och bolag bör avstå från jul- och dekorationsbelysning i stadens egna kontors- och verksamhetslokaler.

Åtgärder vid skärpt läge

All julbelysning och annan säsongs- och dekorationsbelysning utgår.

Ventilation

Justeringar av ventilation i lokaler och fastigheter kan ge minskad elförbrukning. Ventilationskrav för fastigheter och lokaler regleras av lagstiftning och andra styrande dokument såsom Boverkets byggregler då inomhusklimat har stor betydelse för hälsa och välmående. Vissa typer av åtgärder, till exempel kortare drifttider eller avstängning vissa tider, kan efter bedömning genomföras utan betydande påverkan på inomhusklimat medan andra, till exempel minskade luftflöden, kräver mer analys och bedömning innan genomförande.

Åtgärder utan betydande verksamhetspåverkan

Förvaltningar och bolag ska se över möjliga anpassningar av ventilation, till exempel kortare drifttider och/eller avstängning vissa tider av dygnet. De anpassningar som genomförs ska inte ha betydande påverkan på inomhusklimat och/eller arbetsmiljö.

Ytterligare åtgärder vid skärpt läge

Förvaltningar och bolag ska se över möjlighet till ytterligare åtgärder såsom till exempel minskade luftflöden under förutsättning att inomhusklimat och/eller arbetsmiljö inte påverkas betydande.

Uppvärmning

Stadens fastigheter och lokaler värms upp med direktverkande el eller med fjärrvärme. Fastigheter och lokaler med direktverkande el har besparingspotential men förekommer i stor utsträckning i verksamheter där grupper vistas som är känsliga för förändrad inomhustemperatur såsom förskolebarn och äldre. Förvaltningar och bolag ska för fastigheter och lokaler med direktverkande el se över

- möjliga åtgärder som kan göras utan betydande påverkan på inomhuskomfort och/eller arbetsmiljö, t ex sänkt temperatur natttid
- möjliga åtgärder med justering av temperatur i allmänna utrymmen såsom trapphus och korridorer som kan göras utan påverkan på inomhuskomfort och/eller arbetsmiljö eller påverkan på närliggande lokalers inomhuskomfort
- möjligheter att med enkla förändringar av arbetssätt och utan verksamhetspåverkan optimera lokalanvändningen under verksamhetsdygnet genom att vid tidpunkter bedriva verksamheten i ett mindre antal rum
- minska temperaturen i lokaler som inte används
- möjligheten att helt upphöra med användandet av lösa element.

Särskild hänsyn ska tas till grupper som är känsliga för förändringar i inomhustemperatur samt till arbetsmiljöaspekter.

Ytterligare åtgärder vid skärpt läge

Förvaltningar och bolag ska se över möjlighet till ytterligare åtgärder såsom

- lägre inomhustemperatur dagtid
- optimera lokalanvändningen.

Övriga åtgärder

Åtgärder utan betydande verksamhetspåverkan

Utbyte av utrustning. Stadens verksamheter har systematiskt och under lång tid arbetat med energieffektivisering och med utbyte av lampor, maskiner och inventarier till mer energieffektiva lösningar. Detta arbete fortsätter och ska intensifieras så långt det är möjligt inom befintliga budgetramar.

Andra åtgärder. Utöver åtgärder kopplat till ventilation och uppvärmning finns i stadens lokaler, fastigheter och verksamheter ytterligare potentiella elbesparingsåtgärder som varierar sett till lokalens användningsområde, verksamhetens karaktär och fastighetens karaktär. Ytterligare ett urskiljande faktum kan vara huruvida staden själv är fastighetsägare eller om lokalerna hyrs av annan.

Förvaltningar och bolag ska se över verksamhetens elförbrukning för ytterligare möjligheter att minska elförbrukningen utan betydande verksamhetspåverkan. Som vägledning i arbetet kan Energicentrum vid miljöförvaltningen tillfrågas.

Åtgärder i skärpt läge

Förvaltningar och bolag ska se över verksamhetens elförbrukning för ytterligare möjligheter att minska elförbrukningen utöver redan genomförda åtgärder.

Ändrade beteenden i det dagliga arbetet

Erfarenheter från tidigare insatser och projekt visar att beteendeförändringar i stadens verksamheter märkbart kan minska elförbrukningen. Hur dessa förändringar bör se ut (exempelvis förändrade arbetssätt för användande av torkskåp eller ugnar, vikten av att stänga av datorer efter arbetsdagens slut och att släcka kontorsbelysning) beror på verksamhetens art. Varje enskild arbetsenhet i staden har bäst kännedom om hur arbetssätt kan ändras och hur man i verksamheten kan tänka smart kring hur och när el används.

Förvaltningar och bolag ska

- arbeta systematiskt för att involvera medarbetare i denna typ av åtgärder för minskad elanvändning i arbetsvardagen.
- stödja detta arbete med samordnad internkommunikation som utgår från stadens övergripande huvudbudskap.

Energieffektiva storkök – ny webutbildning

Stockholms stad har drygt 750 storkök som producerar cirka 160 000 portioner mat varje dag. Det kräver stora mängder energi och skapar effekttoppar när alla kök sätter på sin utrustning samtidigt på morgonen.

Storköken har därför en viktig roll att spela för att minska energianvändningen och öka energieffektiviseringen. Bara genom enkla beteendeförändringar, som att använda köksutrustningen lite smartare, går det att spara 5-15 procent energi!

Energicentrum, stadens egen funktion för energifrågor, har därför tagit fram en webbutbildning för dig som arbetar i storkök. Den ger tips och råd om de viktigaste sakerna som du med enkla medel kan göra för att spara energi i köket.

Utbildningen tar cirka tio minuter att gå igenom:

[Utbildning energieffektiva storkök](#)

Grön och klimatsmart mat

Kopplade mål

Miljöprogrammets mål: 1, 2, 4, 5, 6, 7.

Hållbarhetsmål i Agenda 2030, bland andra:

Om tema Grön och klimatsmart mat

I ljuset av Agenda 2030 arbetar förvaltningen arbetat tematiskt sedan 2021 med mat, livsmedel och måltider. Det är ett brett område som är angeläget ur miljö- och klimathänsyn, och som alla medarbetare, oavsett förkunskaper, kan relatera till. Arbetet fortsätter under 2023 då fokus utökas till att **också** handla om djurskydd, antibiotika, plast och kemikalier. Genom att samverka runt ett tema som är aktuellt för hela organisationens verksamheter kan vi:

- främja helhetstänkande
- stimulera till samverkan
- tillvarata erfarenheter från medarbetarnas olika verksamheter och områden
- stärka synergier
- överbrygga organisatoriska gränser i förvaltningens och stadens verksamheter.

Förvaltningen arbetar också utifrån stadens ambitioner att arbeta tillsammans med stockholmarna, näringsliv, civilsamhälle och akademien.

Kungsholmens indikatorer och aktiviteter kopplade till mat 2023

Förväntat resultat 2023:

Klimatbelastningen från mat och måltider minskar.

Verksamheternas matsvinn såsom kökssvinn, serveringssvinn och tallrikssvinn minskar.

Det matavfall som ändå uppstår återvinns.

Växtbaserad, säsongsanpassad och lokalproducerad mat väljs i högre omfattning.

De livsmedel som finns i verksamheten följer rådande krav på djurskydd och restriktiv antibiotikaanvändning.

Aktiviteter

Medarbetare som arbetar med mat och måltider ska delta i kunskapshöjande insatser inom det förvaltningsgemensamma temat Grön och klimatsmart mat.

Indikatorer

- Andel hämtställen med matavfallsinsamling av hämtställen med möjlighet till matavfallsinsamling 100%
- Klimatpåverkan från upphandlade livsmedel och måltider 1,6 kg CO₂ per kg livsmedel
- Andel inköpta animalier med krav på djurskydd och restriktiv antibiotikaanvändning i nivå med svensk lagstiftning 88%
- Andel inköpta ekologiska måltider och livsmedel i staden i kronor av totala värdet av inköpta måltider och livsmedel 70%.

Strategi för god, hälsosam och klimatsmart mat

Stadens *Strategi för god, hälsosam och klimatsmart mat* utgår ifrån delar av stadens Vision 2040 och bygger på en hållbar syn på mat utifrån Agenda 2030. Stockholms stad har som stor organisation med många verksamheter och en stor konsumtion av livsmedel en viktig roll. Det som serveras inom stadens verksamheter inverkar på folkhälsa och välbefinnande och påverkar klimatet och miljön. Genom upphandling och inköp kan staden påverka branschens aktörer.

Det finns en rad hälsorelaterade negativa effekter av klimatförändringarna. Genom att värna om miljön bidrar man även till en bättre folkhälsa. Stadens måltidsverksamheter ska medverka till att invånare och besökare har ett varsamt förhållningssätt till natur och miljö och förstår sin delaktighet i naturens kretslopp.

Viktiga åtgärder

- Handla ekologiskt och om möjligt, närproducerat (för att minska utsläpp från transporter och därmed klimatpåverkan).
- Handla klimatsmart, d.v.s. livsmedel med låg påverkan på klimatet.
- Använd regelbundet stadens system Hantera Livs för att följa upp klimatpåverkan för inhandlade livsmedel.
- Handla och tillaga mer vegetariskt. Servera mer frukt och grönt, rotfrukter, fullkorn och baljväxter.

- Handla efter säsong.
- Minska användandet av kött och mejeriprodukter.
- Handla animalier med krav på djurskydd och restriktiv antibiotikaanvändning i nivå med svensk lagstiftning.
- Välj kött och fisk med omsorg med hjälp av WWF:s Kött-guide och Fisk-guide.
- Minska mängden matsvinn genom mätning och andra åtgärder i kök, servering och på tallriken.
- Samla in det matavfall som ändå uppstår till återvinning.
- Samverka mellan nätverk i förskolan, äldreomsorgen och i socialtjänsten som beställer och handhar mat.
- Dela kunskap om metoder och erfarenheter och arrangera gemensamma utbildningar och aktiviteter inom tema Grön och klimatsmart mat.

Obligatorisk matavfallsinsamling

Från och med 1 jan 2023 är matavfallsinsamling obligatorisk för alla. Det är i första hand fastighetsägaren som ska ombesörja utrymme för insamlingen, men om verksamheten erbjudits plats av fastighetsägaren och ännu inte sorterar matavfallet, kan förvaltningen beläggas med vite.

Hållbara inköp och upphandling

Kopplade mål

Miljöprogrammets mål: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

Hållbarhetsmål i Agenda 2030, bland andra:

Inköp, samverkan, kommunikation och innovation är prioriterade arbetssätt för att nå stadens miljö- och klimatmål.

Miljönämnden ska i samverkan med kommunstyrelsen och servicenämnden säkerställa att miljö- och klimatkrav inkluderas i inköpsprocessen för de centrala avtalsområdena samt stödja nämnder och bolag i arbetet med egna avtal.

Inköp och upphandling i miljöprogrammet

Ca två tredjedelar av stadens totala omsättning utgörs av inkösuppgifter för varor, tjänster och entreprenader. Staden har alltså en betydande rådighet att påverka de lång- och kortsiktiga målen i miljöprogrammet i egenskap av sin roll som kravställande inköpare. Genom sitt eget inköpsarbete kan staden bidra till uppfyllelse av flera av målen i miljöprogrammet.

Enligt stadens program för inköp 2020-2023 ska miljökrav alltid ställas då det är motiverat och ska då syfta till att uppnå målen i miljöprogrammet. Staden ska exempelvis ställa krav på egna fordon, transporter, vitvaror, livsmedel, plastprodukter med mera, men även stärka förutsättningarna för att minimera svinn och onödig materialåtgång. Det är viktigt att vi använder tydliga, relevanta och enhetliga krav och avtalsvillkor i samband med inköp. Genom ett kategoribaserat inköpsarbete ska intern samverkan och kunskap om leverantörs-marknadens möjligheter öka i syfte att ytterligare stärka stadens förmåga att nå hållbarhetsmålen.

Servicenämndens uppdrag i budget 2023

Servicenämnden ska bidra till en hållbar utveckling genom att säkerställa att miljö- och klimatkrav inkluderas i inköpsprocessen för de centrala avtalsområdena. I upphandlingar ska fossila bränslen med särskilt fokus på transporter, entreprenader och arbetsmaskiner fasas ut och andelen plastprodukter och plastförpackningar i sortimentet på de centrala avtalen ska minska.

Servicenämnden ska underlätta för mindre aktörer och företag där så är lämpligt och möjligt genom att genomföra fler upphandlingar med delade kontrakt. Kompetens inom miljö- och klimatområdet ska säkerställas och utvecklingen ska följas för att kunna ställa relevanta miljö- och klimatkrav vid inköpsprocessen.

Servicenämnden ska säkerställa att miljö- och klimatkrav inkluderas i inköpsprocessen för de centrala avtalsområdena samt stödja nämnder och bolag att göra detsamma i de gemensamma och verksamhetsspecifika/lokala avtalen. Servicenämnden ska inrätta en funktion som samordnar alla hållbarhetsaspekter som kopplar till upphandlings- och avtalsförvaltningsprocessen, inklusive plastfrågan, motsvarande stadsdelsförvaltningarnas klimat- och miljösamordnare.

Servicenämnden ska även bidra till ökad cirkularitet genom att ställa krav på hållbar design samt möjlighet till återbruk eller återtillverkning av de produkter och varor som köps in där så är lämpligt och möjligt.

Genom upphandling stödja miljö- och hälsoskyddsnämnden i arbetet med att byta ut energi-ineffektiva armaturer för mer energieffektiv belysning med lika eller förbättrad ljuskvalitet.

Vid upphandling av mat och måltider ska stadens matstrategi vara styrande. Maten som serveras i stadens verksamheter ska i större utsträckning vara ekologisk, växtbaserad, lokalproducerad och säsongsanpassad. 70 procent av maten som serveras i stadens verksamheter ska vara ekologisk. Stadens upphandlingar ska ställa krav på djurskydd och restriktiv antibiotikaanvändning i livsmedelsproduktionen motsvarande svensk nivå.

Kungsholmens aktiviteter kopplade till hållbara inköp och upphandling 2023

Under 2023 fortsätter arbetet med att gå igenom och säkra förvaltningens rutiner som kopplar till inköp och upphandling ur miljö-, klimat och hållbarhetsperspektiv.

2.1 Stockholm ska bli klimatpositivt – genom minskade utsläpp och ökad koldioxidlagring

- Minimera onödig materialåtgång genom väl planerade upphandlingar i stadens verksamheter.
- Ställ krav på giffria, miljövänliga och energieffektiva produkter.
- Minska andelen livsmedel med hög klimatpåverkan.
- Undersök behovet av plast inför inköp och köp inte plast om det inte är nödvändigt.
- De soppsäsar som behöver användas ska vara tillverkade av så stor andel återvunnen plast som möjligt.
- Välj produkter i återvunnen eller biobaserad plast.
- Köp inte komposterbar plast.
- Välj förbrukningsartiklar i andra material än plast.
- Välj flergångs- och returalternativ framför engångsartiklar.

2.2 Stockholm ska vara en stad där den biologiska mångfalden ökar

- Vid inköp och upphandling, använd Världsnaturfondens guider för kött, fisk och grönsaker i syfte att bidra till den biologiska mångfalden samt till fiskbestånden i haven. Dessa finns i Världsnaturfondens app [WWF Matguiden - konsumentguiden för mer hållbar mat](#)

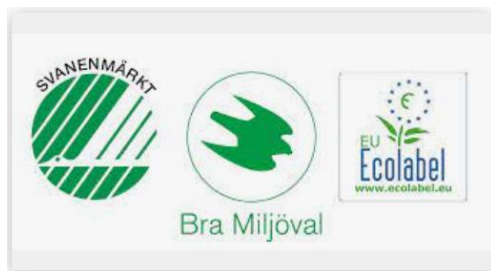

- Öka andelen ekologiskt certifierade produkter i stadens inköp.

2.3 Stockholm ska vara en stad där framkomligheten ökar och utsläppen minskar

- Ställ krav på miljöfordon och miljöbränslen vid upphandling av tjänster där transporter ingår.
- Ställ krav på miljöbränslen vid upphandling av entreprenader.

2.4 Stockholmarnas hälsa ska främjas genom ren luft, rent vatten och giftfria miljöer

- Handla miljömärkt för minskade nivåer av skadliga ämnen i varor och kemiska produkter.
- Minska inköp av plast- och engångsmaterial.
- Använd stadens Strategi för god, hälsosam och klimatsmart mat vid inköp av livsmedel och måltider.
- Öka andelen ekologiska och vegetariska livsmedel.
- Öka andelen inköpta animalier med krav på djurskydd och restriktiv antibiotika-användning i nivå med svensk lagstiftning.

Klimatinvesteringar

I budgeten finns medel avsatta som syftar till att minska de klimatpåverkande växthusgasutsläppen och minska sårbarheten orsakad av kommande klimatförändringar.

Mer information om ansökningsprocessen, uppföljningsprocessen och prioriterade insatser finns på intranätssidan Klimatinvesteringar.

Kemikalier

Kopplade mål

Miljöprogrammets mål: 4, 5, 7.

Hållbarhetsmål i Agenda 2030, bland andra:

Kungsholmens aktiviteter kopplade till kemikalier 2023

Förväntat resultat 2023

- Kemikalieprodukter som köps in (bland annat disk-, tvätt- och städprodukter) är miljömärkta.

- Registrering av kemiska produkter i kemikaliesystemet Chemsoft ska ske regelbundet på varje enhet.
- Redan befintliga kemikalier som är skadliga för hälsa och miljö enligt Chemsoft byts ut.

Indikator

Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB) eller därmed jämförliga system 100%

Aktivitet

Trafiknämnden ska i samråd med stadsdelsnämnderna och Stockholm Hamn AB samordna implementeringen av lagändringar gällande nedskräpningsavgifter och producentansvar för tobaksvaror.

Särskild uppföljning av kemikaliehantering: Internkontrollplanen

- Arbetssätt: Följa rutiner för kemikaliehantering
- Systematisk kontroll: Registrering och kontroll i Chemsoft
- Önskad händelse: Skadliga kemikalier i närmiljön
- Kontrollaktivitet: Uppföljning av kemikalieförbrukningen tertialsvis.

Chemsoft

Verksamhet som utförs på uppdrag av staden ska rapportera sin kemikalieanvändning regelbundet i stadens kemikaliehanteringssystem Chemsoft. Kemiska produkter som är miljö- och hälsofarliga ska bytas ut, substitueras, av produkter som är mindre farliga. Den som hanterar kemikalier ska känna till deras farlighet och risker, samt hantera dem på ett säkert sätt. Chemsoft ligger på stadens intranät under Verktyg.

Alla stadens anställda kan komma åt systemet och är då "läsanvändare" (read-only). För att kunna skapa kemikalieförteckningar m.m. behöver du vara "användare". För att ändra behörighet från läsanvändare till användare behöver en lokal administratör hjälpa till. Kontakta förvaltningens miljösamordnare för detta. Mer finns att läsa på intranätet, under Chemsoft – kemikaliehanteringssystem. Se också avsnitt 8. Stöd och system i miljöarbetet i denna skrift.

Kemikaliehantering för att få bort skadliga kemikalier som förekommer i barns, ungas och gravidas miljöer

Åtgärder

Genomföra och följa upp åtgärderna för kemikaliesmart förskola, skola och fritidshem. Stadsdelsförvaltningarna med stöd från kemikaliecentrum.

Utbilda förskole-, skol- och fritidshemspersonal enligt de kemikaliesmarta vägledningarna. Stadsdelsförvaltningarna med stöd från kemikaliecentrum.

Genomföra åtgärder för kemikaliesmart arbetsplats med fokus på gravida. Stadsdelsförvaltningarna, Micasa, alla kontorsbaserade förvaltningar och bolag.

Klimatanpassning

Kopplade mål

Miljöprogrammets mål: 3.

Hållbarhetsmål i Agenda 2030, bland andra:

Kungsholmens indikatorer och aktiviteter kopplade till klimatanpassning 2023

Förväntat resultat 2023

Verksamheterna arbetar förebyggande med värmeböljor och skyfall.

Parker och grönområden är anpassade till nya klimatförutsättningar samt bidrar till hantering av skyfall och värmeböljor.

Aktiviteter

Ta fram program för förstärkning av mark längs Karlbergskanalen, för att minska risken för skred eller ras vid ett skyfall.

Trafiknämnden ska i samarbete med miljö- och hälsoskyddsnämnden och Stockholm Vatten och Avfall AB och i samråd med kommunstyrelsen och stadsdelsnämnderna definiera ansvarsgränser och upprätta rutiner och former för skyfallskommunikation.

Plastanvändning

Kopplade mål

Miljöprogrammets mål: 1, 2, 4, 5, 7.

Hållbarhetsmål i Agenda 2030, bland andra:

Kungsholmens aktiviteter kopplade till plast 2023

Förväntat resultat 2023

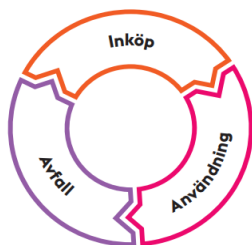
Flergångs- och returalternativ väljs framför engångsprodukter.

Produkter väljs om möjligt i andra material än plast.

Aktiviteter

Alla verksamheter ska kartlägga sin användning av plast- och engångsprodukter i syfte att identifiera vad som är nödvändigt och vad som kan minska eller upphöra helt.

Stadens handlingsplan för hållbar plastanvändning 2022 – 2026

Aktiviteter för stadsdelarna 2023

1.3 Kravställ smart hantering av soppåsar: använd återvunnen plast.

2.2 Följ stadens plaststrategi vid användning av förbrukningsartiklar: identifiera vilken plastanvändning som är nödvändig i verksamheten och vilken som kan minska eller upphöra helt.

3.4 Möjliggör källsortering av plastförpackningar: Inga plastförpackningar ska läggas bland det restavfall som går till förbränning.

Kravställ smart hantering av soppåsar

Syftet med åtgärden är att stimulera till att minska onödig användning av soppåsar. De soppåsar som behöver användas ska vara tillverkade av så stor andel återvunnen plast som möjligt.

I de fall det är aktuellt med andra material än plast är det viktigt att använda livscykelanalyser som grund för val. Hanteringen av skräpkorgar inomhus utförs till största delen av lokalvårdspersonal och en majoritet av den är upphandlad och utförs av privata företag. Därför är det viktigt att krav gällande hantering och val av soppåsar både ställs och följs upp av de upphandlande verksamheterna.

Om återvunnen plast

- I stadens sortiment förekommer återvunnen plastråvara i dagsläget främst i påsar och säckar och vissa förpackningar till kemiska produkter. Staden behöver stimulera marknaden till att utveckla fler artiklar och förpackningar i återvunnen plast. Det finns i dagsläget ett överflöd av plast som skulle kunna fungera i ett cirkulärt flöde, men som inte materialåtervinns eftersom efterfrågan på marknaden är låg.
- Tillgången på biobaserad plast i världen är begränsad, därför behöver användningen av den prioriteras till de artiklar som idag inte kan materialåtervinnas och inte finns tillgängliga i återvunnen plast.

- Komposterbar plast ska undvikas eftersom den inte är designad för materialåtervinning. I Sverige finns inte heller någon anläggning för industriell kompostering vilket är den process som krävs för att plasten ska brytas ner fullständigt. I naturen, komposten och rötningsprocessen för matavfall kommer den komposterbara plasten enbart fragmenteras till mikroplast.

Om mikroplast

Mikroplast är ett samlingsnamn för mycket små partiklar av plast. De kan ha olika form som exempelvis korn, flagor eller fibrer. Mikroplast skrapar ner och bryts ner långsamt, innehåller farliga ämnen, kan bära med sig farliga ämnen, och organismer äter plast istället för mat.

Följ stadens plaststrategi vid användning av förbrukningsartiklar

Alla förvaltningar och bolag som använder förbrukningsartiklar i plast är ansvariga för genomförandet av åtgärden. De behöver identifiera vilken plastanvändning som är nödvändig i verksamheten och vilken som kan minska eller upphöra helt.

Inom vård och omsorg är det viktigt att basala hygienrutiner och regler kring smittskydd upprätthålls.

En viktig framgångsfaktor är medarbetarnas och brukarnas möjlighet att engagera sig i frågan och att det finns utrymme för att prova nya arbetssätt och rutiner. Medarbetarna behöver också få information om förändringar i sortimenten och hur det påverkar hantering och användning.

Cheferna i verksamheterna där förbrukningsartiklarna i plast används har en viktig roll i hela detta arbete.

- Undersök behovet av plast inför användning och undvik onödig plastanvändning
- Välj flergångs- och returalternativ framför engångsartiklar
- Välj förbrukningsartiklar i andra material än plast
- Välj produkter i återvunnen eller biobaserad plast
- Källsortera all plast, där det idag är möjligt, så att den kan materialåtervinnas
- Välj inte komposterbar plast.

Förbrukningsartiklar av plast i staden

Förbrukningsartiklar av plast indelat i artikelgrupper	Total uppskattad mängd plast (ton)
Handskar	140
Blöjor	130
Avfallspåsar, bärkassar och olika säckar	114
Inkontinensskydd	105
Engångsförkläden	52
Tvättlappar, svampar, dukar, trasor	44
Plastfickor och aktmappar-kontor	13
Engångshaklappar	12
Skoskydd	7
Portionsform matsservering	6
Olika bägare	5
Pennor	5
Sanitetspåsar	5
Bestick	3
TOTAL	641

Möjliggör källsortering av plastförpackningar

Alla stadens verksamheter är ansvariga för genomförandet av denna åtgärd.

Stadens egna fastighetsägare har ansvar för att skapa utrymmen för källsortering som är godkända ur brandskydds- och arbetsmiljösynpunkt och verksamheterna som nyttjar fastigheten har ansvar för att skapa fungerande rutiner för källsortering som är anpassade till verksamhetens förutsättningar och arbetssätt.

I de fall verksamheten hyr av privata fastighetsägare, eller då staden hyr ut till en privat verksamhet, och staden inte har full rådighet kan ändå en dialog påbörjas för att försöka påverka i rätt riktning. I samband med att staden tecknar nya hyresavtal bör förutsättningar för möjliggörande av källsortering beaktas.

System för avfallshantering behöver vara utformade så att det är tydligt att plastförpackningar endast får slängas i särskilda kärl avsedda för det. Inga plastförpackningar ska läggas bland det restavfall som går till förbränning. Befintliga avfallssystem kan behöva anpassas och kompletteras med till exempel fler kärl. Åtgärden omfattar inte källsortering i gatu- och parkmiljö även om ett sådant arbete uppmuntras.

Checklista minskat användande av plast och engångsprodukter av plast

1 Köp inte plast om det inte är nödvändigt

Undersök ert behov av plast i verksamheten. Kanske skoskydd, engångsplastmuggar och andra produkter kan tas bort helt? Kanske vissa plastprodukter kan ersättas av annat material?

2 Handla rätt sorts plast

Välj produkter av återvunnen plast, till exempel sopsäckar och pennor. Köp inte produkter av komposterbar plast.

3 Undvik plast i kontakt med mat, särskilt varm mat

4 Återvinn alla plastförpackningar

Resor och transporter

Kopplade mål

Miljöprogrammets mål: 1, 2, 4, 5, 6.

Hållbarhetsmål i Agenda 2030, bland andra:

Kungsholmens aktiviteter kopplade till resor och transporter 2023

Förväntat resultat 2.3.1

- Cykel, gång och kollektivtrafik används.
- Förvaltningens transporter är klimatsmarta.
- Verksamheterna använder elcyklar för transport av matlådor.
- Cykelåkeri används i första hand för transporter när det är möjligt.
- Krav ställs på miljöfordon vid upphandling av tjänster där transporter ingår.
- Medarbetarna följer stadens resepolicy där digitala möten är ett förstahandsval vid möten på annan ort, och eventuella tjänsteresor sker med tåg.

Återvinning och återanvändning

Kopplade mål

Miljöprogrammets mål: 1, 2, 4, 5, 7.

Hållbarhetsmål i Agenda 2030, bland andra:

Kungsholmens aktiviteter kopplade till återvinning och återanvändning 2023

Förväntat resultat 2023

Återbruket ökar.

Alla avfallsfraktioner återvinns i verksamheterna.

Indikatorer

Andel hämtställen med matavfallsinsamling av hämtställen med möjlighet till matavfallsinsamling 100%

Aktiviteter

Alla enheter återvinner: matavfall, plastförpackningar, pappers-, glas och metallförpackningar, pant, batterier, elavfall, papper, tidningar och kartong.¹

Trafiknämnden ska i samråd med stadsdelsnämnderna och Stockholm Hamn AB samordna implementeringen av lagändringar gällande nedskräpningsavgifter och producentansvar för tobaksvaror.

Särskild uppföljning: VoR Väsentlighets- och riskanalys

Hantera, rapportera och avyttra farligt avfall

Farligt avfall omhändertas inte på rätt sätt vilket kan orsaka skada för miljö och hälsa.

Genomföra kartläggning, skapa enhetlig rutin för hantering av farligt avfall.

Om Avfall

Från avfallsförordningen

/Träder i kraft I:2023-01-01/ Den som har förpackningsavfall ska sortera ut följande material från annat avfall:

1. papper och kartong,
2. plast,
3. metall,
4. färgat glas,
5. ofärgat glas,
6. plastflaskor och metallburkar som är avsedda för ett retursystem enligt 4 kap.

¹ Avfallsförordning (2020:614) Svensk författningssamling 2020:2020:614 t.o.m. SFS 2022:1308 - Riksdagen

- 3 § förordningen (2022:1274) om producentansvar för förpackningar,
- 7. trä, och
- 8. material som inte avses i 1-7 (övrigt förpackningsmaterial).

Förpackningsavfall som innehåller rester av farligt avfall ska i stället sorteras ut och hanteras som farligt avfall enligt 11 a §.²

Farligt avfall

Vad är farligt avfall?

Farligt avfall är giftigt för människa och miljö. Avfallet kan till exempel vara explosivt, brandfarligt, smittförande eller frätande. Elektronik och batterier är exempel på farligt avfall men hanteras som egna avfallsfraktioner (grupper).

Här är andra vanliga exempel på farligt avfall³

- Sprayburkar som hårspray, spraydeodorant och aerosolspray.
- Bekämpningsmedel, insektspray, träskyddsmedel och ogräsmedel.
- Färg-, lack- och limrester (även vattenlöslig färg), burkar med intorkad färg, penslar och rollers med rester av olje- och lackfärg .
- Rengöringsmedel, silverputs, kalkborttagare, polish, rengöringsmedel för golv eller ugn, blekmedel och medel för fläckborttagning.
- Kemikalier, batterisyra, ammoniak, lut och kalklösare.
- En del kosmetika, såsom nagellack och hårfärg.
- Kvicksilverhaltiga material, såsom äldre febertermometrar.
- Lösningssmedel, thinner, lacknafta, penseltvätt, bensin, terpentin, fotogen, T-sprit och acetone.
- Oljor, spillolja, smörjolja och motorolja.

Hur ska det hanteras?

Företag och verksamheter har skyldighet att sortera ut miljöfarligt avfall och måste själva bekosta omhändertagandet av det. Företag och verksamheter är även skyldiga att rapportera vilka mängder och typer av farligt avfall som genereras i verksamheten och vart det transporteras, så kallad antecknings- och rapporteringsskyldighet. Detta görs till Naturvårdsverkets avfallsregister. Om ombud används ska uppgifter anges för ombudet.⁴

Det finns flera sätt att lämna miljöfarligt avfall från företag och verksamheter, men hanteringen är omgärdad av många lagar och regler så därför ska vi anlita ett godkänt företag som hämtar upp vårt farliga avfall direkt vid respektive verksamhet och som sedan transporterar det till återvinning på en behandlingsanläggning. Entreprenörer som kan hämta miljöfarligt avfall i Stockholms län är Ragn-Sells, Stena Recycling och Veolia.⁵

2 Avfallsförordning (2020:614) Svensk författningssamling 2020:2020:614 t.o.m. SFS 2022:1308 - Riksdagen

3 Svenska Bostäder Vad räknas som farligt avfall? | Svenska Bostäder (svenskabostader.se)

4 Föreskrifter om antecknings- och rapporteringsskyldighet och lämnande av uppgifter om farligt avfall till avfallsregistret (naturvardsverket.se)

5 Miljöfarligt avfall från företag | Stockholm Vatten och Avfall

Anteckningsskyldighet

Anteckningsskyldighet för avfallsproducenter

1 § Den som producerar farligt avfall i eller i samband med en yrkesmässig verksamhet ska för varje typ av farligt avfall anteckna uppgifter om

1. var avfallet producerats
2. datum för borttransport
3. transportsätt
4. vem som ska transportera bort avfallet
5. avfallets vikt i kilogram
6. den mottagare och den plats där avfallet ska hanteras på annat sätt än genom att mottagaren transporterar eller lastar om det.⁶

Uppgifterna ska antecknas innan transporten påbörjas.

Anteckningsskyldighet för transportörer

2 § Den som transporterar farligt avfall och är tillståndspliktig enligt 5 kap. 1 § eller anmälningspliktig enligt 5 kap. 7 eller 8 § ska för varje typ av farligt avfall som transporteras anteckna uppgifter om

1. från vem och från vilken plats avfallet ska transporteras,
2. datum för transport,
3. transportsätt,
4. avfallets vikt i kilogram, och
5. till vem och till vilken plats avfallet ska transporteras.

Uppgifterna ska antecknas innan transporten påbörjas.

Förpackningsavfall vid evenemang

Ur avfallsförordningen 4 e §

/Träder i kraft 1:2023-01-01/ Den som arrangerar en offentlig tillställning utomhus som innebär att besökare producerar förpackningsavfall på tillställningen ska

1. ge besökarna möjlighet att sortera ut sådant avfall i de material som avses i 4 §, och
2. därefter hantera det insamlade avfallet enligt 4 c §.

Förordning (2022:1307).

⁶ Avfallsförordning (2020:614) Svensk författningssamling 2020:2020:614 t.o.m. SFS 2022:1308 - Riksdagen

6. Budgetens direktiv 2023

I budget 2023 anges vad nämnder och bolagsstyrelser ska arbeta med. Det finns också miljö- och klimatåtgärder i budgeten som kopplar direkt till de olika verksamheterna.

Klimatpolitiken – hela stadens ansvar

Stockholm ska vara en klimatpositiv stad senast år 2030 och fossilbränslefri år 2040. Stadens organisation ska också vara fossilbränslefri senast år 2030. Klimat- och miljöarbetet är grundläggande för en hållbar stadsutveckling i enlighet med stadens miljöprogram 2020-2023 och klimathandlingsplan 2020-2023. I handlingsplanen formuleras stadens klimatbudget med åtgärder och beting till år 2023 och en ambition för totala klimatutsläpp till år 2040. Konkreta och systemorienterade åtgärder gör det möjligt att kraftigt minska utsläpp från trafik, verksamheter, byggande och att etablera kolsänkor. Staden ska införa ett mål om halverade konsumtionsutsläpp till år 2030 och inom ramen för stadens rådighet vidta åtgärder för att nå målet.

Klimatpolitiken handlar om att möta det klimatnödläge världen står inför för att bygga ett starkare och mer hållbart samhälle. Staden ska genomföra klimatomställning, minska utsläppen, klimatanpassa staden och stärka den biologiska mångfalden. Stockholm ska leda en rättvis klimatomställning.

Stockholm har kommit en bit på väg. Stadens minskade utsläpp ligger i linje med Parisavtalets 1,5-gradersambition, staden är på väg mot en klimatpositiv fjärrvärme och har ett nytt skapt mål om att bli klimatpositiv redan år 2030. Innovation på klimatområdet driver också jobb och export. Stockholm får ta emot många besökare som vill se och lära av staden. Svenska företag som utvecklar klimatsmarta lösningar för Stockholms stad kan exportera och anställa fler. Stockholm är på rätt väg, men det behövs mer och staden ska därför bidra till att hela samhället ställer om. Klimatmålen kan inte nås utan att den biologiska mångfalden värnas. Ska staden klara klimatomställningen så krävs strukturella reformer och gemensamma investeringar.

Utbyggnaden av fjärrvärmens i Stockholm har gjort att staden har goda förutsättningar att skapa ett fossilbränslefritt värme- och energisystem. Fjärrvärmens kan om ytterligare några år göra Stockholm till en klimatpositiv stad. Genom att avskilja koldioxid från kraftvärmeverkens rökgaser kan de permanent lagras i geologiska formationer såsom tömda olje- och gasfält eller djupa saltvattensakviferer. I Stockholm finns en potential att skapa en kolsänka på mer än 2 miljoner ton koldioxid per år, vilket motsvarar mer än utsläppen från staden som geografiskt område idag. Stockholm Exergi är därför helt avgörande för att staden ska kunna bli klimatpositiv. Stockholms stad måste därför fortsätta att äga Stockholm Exergi. Staden ska fortsätta att utveckla koldioxidlagring från biomassa, BECCS, tillsammans med Stockholm Exergi. Nämnder och bolagsstyrelser ska inom ramen för sina verksamhetsområden bidra till efterfrågan för kolsänkor. En kolsänka kan också skapas genom samförbränning av slam och biobränsle.

Staden ska tillämpa ett system för intern klimatkompensation så som klimatväxlingsfond för stadens flygresor och uppvärmning. Nämnder och bolagsstyrelser ska i sina verksamheter använda, stödja och främja klimatsmarta transportsätt och på motsvarande sätt beakta flygets negativa klimatpåverkan.

Stadens fastighetsägande är långsiktigt och energieffektivisering är högt prioriterat. Under mandatperioden ska energianvändningen i kommunens fastigheter och verksamheter minska med 10 procent genom smart digital styrning, utfasning av direktverkande elsystem och energikrävande belysning och energieffektiviserande åtgärder vid renovering och ombyggnation. För att stärka detta arbete behövs tydligare styrning och mer resurser. Kommunstyrelsen ska tillsammans med andra berörda nämnder och bolagsstyrelser pröva ett system med lägre kalkylränta vid energieffektiviserande renoveringar. Stadens samtliga bolag och nämnder som äger och förvaltar byggnader ska öka energieffektivitet genom ökad användning av digitalisering, automatisering och AI i sin fastighetsdrift.

Klimatomställningen av transportsektorn är avgörande för Stockholms möjlighet att vara klimatpositivt till år 2030. Elektrifiering, ökad inblandning av biodrivmedel och minskad fordonstrafik är enligt Trafikverkets analyser viktiga verktyg för att nå klimatmålet för inrikes transporter. Idag finns dock kapacitetsbrist i Stockholms elnät, främst på stamnäts- och regionnätetsnivå. Staden måste arbeta med frågan på ett mer strategiskt och genomgripande sätt. Staden har idag inga prognoser för vare sig effektbehov eller effektillgång för de kommande 20-30 åren. Elförsörjningen av Stockholm måste säkras. En del av detta arbete är att den lokala och regionala elproduktionen behöver öka för att möta framtida utmaningar och minska risken för effektbrist. Nämnder och bolagsstyrelser som äger och förvaltar fastigheter ska inventera var installation av solceller är lämpligt och ta fram en plan för installation av solceller. Vid nyproduktion ska solceller vara norm. Elproduktion med fossil olja och gas ska inte användas om det inte krävs för att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner.

Nämnder och bolagsstyrelser ska

- arbeta utifrån målsättningen att Stockholm ska vara klimatpositivt till år 2030
- arbeta för att uppnå målen i Stockholms stads miljöprogram 2020-2023 samt andra styrdokument kopplade till miljöprogrammet
- nämnder och bolag som har utsläppsbehandling i klimathandlingsplanen ska arbeta in dessa i sina verksamhetsplaner och beskriva vilka aktiviteter/åtgärder som ska genomföras, så att uppföljning kan ske på åtgärd och beting
- arbeta för fossilbränslefrihet genom teknikutveckling, krav i upphandlingar, digitalisering och ökad samverkan med näringslivet
- arbeta för en fossilbränslefri organisation senast till år 2030 genom att fasa ut användningen av fossil energi i egen och upphandlad verksamhet
- inom den egna rådigheten arbeta för att stadens mål om halverade konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser till år 2030 blir verklighet

- arbeta för att användningen av plast ska vara hållbar och genom upphandling och inköp minska andelen plastprodukter och plastförpackningar i stadens verksamheter
- utveckla stadens ledande position inom avskiljning och lagring av koldioxid genom att skapa finansieringsformer och affärsmodeller för en fullskalig anläggning i fjärrvärmesystemet i drift senast år 2025
- säkerställa att alla politiska beslut i Stockholms stad strävar mot målen om minskad andel fossilbaserade transporter till förmån för hållbart resande och miljöeffektiva transporter
- arbeta för minskade koldioxidutsläpp från vägtrafiken genom elektrifiering, biodrivmedel, minskad biltrafik och ett transporteffektivt samhälle
- arbeta med att stärka den biologiska mångfalden
- arbeta för ett klimatanpassat Stockholm med fokus på att prioritera och åtgärda skyfallsrelaterade risker i befintlig och planerad bebyggelse för att reducera stadens sårbarhet
- stärka stadens förmåga att hantera effekter av värmeböljor och andra klimatrelaterade risker
- arbeta enligt det stadsövergripande trädmålet som gäller alla gator, torg och parker
- minska kommunkoncernens klimat- och miljöpåverkan genom ökad andel ekologiska och klimatsmarta livsmedel i verksamheterna
- öka tillgängligheten till återvinning
- arbeta för ett resurssmart Stockholm i enlighet med EU:s avfallshierarki och stadens nya avfallsplan med fokus på att förebygga och minimera avfall och att främja återvinning samt återbruk
- använda stadens interna återbrukscentrum, Stocket, som ett prioriterat alternativ i samband med inköp av möbler och inventarier till stadens verksamheter
- öka andelen insamlat matavfall och utöka infrastrukturen för hämtställen med möjlighet till matavfallsinsamling
- arbeta för att öka användning av biokol i stadens växtbäddar
- ta fram incitament och styrmedel som gör att all nyetablering i form av bostadsbyggnad, kontor, köpcentrum, nöjesetablissemang m.m. planeras för och förses med laddinfrastruktur i tillräcklig utsträckning så att målet om 50 procent laddplatser kan uppnås 2026 och 100 procent laddplatser i innerstaden respektive 90 procent laddplatser i ytterstaden år 2030 kan uppnås.

Stadsdelsnämnderna ska

- Stadsdelsnämnderna ska bidra till att uppfylla stadens mål om ett klimatsmart och hållbart Stockholm och arbeta med klimatanpassning.
- Arbetet med lokala miljö- och klimatsamordnare ska fortsätta och stadsdelsnämnderna ska bidra till att uppfylla stadens mål om ett klimatsmart och hållbart Stockholm genom att arbeta enligt Stockholms stads miljöprogram 2020-2023, klimathandlingsplan 2020-2023 samt andra handlingsplaner kopplade till miljöprogrammet.

- För de verksamheter som köper in livsmedel och måltider ska arbetet med att minska klimatbelastningen från mat och måltider prioriteras.
- Arbetet med energieffektivisering och ökad återvinning och en minskning av verksamheternas avfall ska intensifieras.
- Återbruket ska öka och Stocket ska vara förstahandsalternativ vid inköp av möbler och inventarier.
- Stadsdelsnämnderna ska utöver fysiska åtgärder även arbeta med verksamhetsanpassning i syfte att minska riskerna av negativa hälsoeffekter till följd av exempelvis värmeböljor.
- Stadsdelsnämnderna ska verka för genomförandet av Agenda 2030:s globala hållbarhetsmål och arbeta med att bidra till målet om en klimatpositiv stad 2030.

Förskolan

Utöver det som beskrivs i Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser ska

- arbetet med kemikaliesmarta förskolor fortsätta liksom arbetet med att minska klimatpåverkan från inköpta livsmedel och öka andelen ekologiska livsmedel i enlighet med strategi för god, hälsosam och klimatsmart mat.
- Stadsdelsnämnderna ska möjliggöra att kökspersonalen ska få möjlighet till kompetensutveckling i klimatsmart mat.
- Arbetet med att sortera ut matavfall och förbättra källsorteringen ska fortsätta, samt arbetet med att minska matsvinnet ska intensifieras.
- När nya förskolor byggs ska de som huvudregel byggas med eget tillagningskök samt vid nybyggnation projektera utifrån krav på att certifiera förskolor med motsvarande Miljöbyggnad, lägst silver.
- Avfall ska förebyggas från att uppstå, genom exempelvis kraftigt minskad användning av engångsprodukter och onödiga plastprodukter.
- En större andel produkter och material ska återanvändas och stadsnämnderna ska verka för att fler förskolor ansöker om att erhålla Skolverkets utmärkelse ”Skola för hållbar utveckling”.
- Stadens förskolegårdar behöver bli bättre, grönare och klimatanpassade. En strategi för gröna skolegårdar ska tas fram och ett koncept för gröna förskolegårdar med Malmö stad som förebild ska tas fram och användas. Stadsdelsnämnderna ska medverka i framtagandet av strategin som utbildningsnämnden och förskolenämnden ansvarar för.
- Det ska vara prioriterat att plantera mer träd och buskar på förskolegårdar där temperaturerna är för höga.
- Möjlighet till odling och uterum för undervisning ska främjas.
- Traditionella material och hårdgjorda ytor ska bytas ut så att det blir mer naturmaterial och gröna ytor.
- Utbildningsnämnden, förskolenämnden och stadsbyggnadsnämnden ska ta fram lekvärdesriktlinjer för förskolegårdar och skolegårdar under år 2023 och stadsdelsnämnderna ska delta i arbetet.

- Ingångsvärdet är att riktlinjerna även ska säkra tillräckliga ytstorlekar och säkra att utemiljön i såväl skola som förskola ses som en del av det pedagogiska rummet. Riktlinjerna ska vara styrande i kompensatoriskt arbete för utemiljön i förskola och skolan och omfatta både nybyggnation och renovering av gårdar.

Utbildningsnämnden ska i samarbete med förskolenämnden, stadsdelsnämnderna och SISAB ta fram en strategi för gröna skol- och förskolegårdar som ska syfta till att byta ut traditionella material, och hårdgjorda ytor mot mer gröna ytor och naturmaterial, samt prioritera plantering av fler träd och buskar på gårdar med höga temperaturer (2.2) 2023-01-01 2023-08-31

Utbildningsnämnden ska i samarbete med förskolenämnden, stadsdelsnämnderna och SISAB, med Malmö stad som förebild, ta fram ett koncept för gröna skol- och förskolegårdar med en plan för hur detta kan genomföras på minst 15 skol- eller förskolegårdar under mandatperioden (2.2) 2023-01-01 2023-12-31

Socialtjänsten

Utöver det som beskrivs i Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser ska

- stadsdelsnämnderna fortsätta arbeta för att verksamheten för personer med funktionsnedsättningar ska bli mer innovativ och utveckla användandet av digitalisering och välfärdsteknik.
- Boende i bostäder med särskild service ha tillgång till datorutrustning och bredband med tillräcklig bandbredd för att möjliggöra videosamtal.
- Vidare ska stadsdelsnämnderna genom kontroll och ett utvecklat kvalitetsarbete bevaka och främja kvalitet och jämlik tillgång till gott stöd och service.

Äldreomsorgen

Utöver det som beskrivs i Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser ska

- sköra äldre skyddas vid värmeböljor genom förebyggande åtgärder.
- Staden kräva fossilfria transporter i all äldreomsorg, oavsett driftsform.

Barn, kultur och fritid

Utöver det som beskrivs i Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser ska stadsdelsnämnderna

- fasa ut skadliga material och plaster i miljöer där barn och unga vistas.
- Förebygga att avfall uppstår genom minskad användning av engångsprodukter och onödiga plastprodukter.
- Verka för att en större andel produkter och material återanvänds eller återvinns.

Parkmiljöavdelningen

Utöver det som beskrivs i Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser ska

Stockholmarna ha mer natur att njuta av. Stadens parker, naturområden och naturreservat ska fortsätta att utvecklas. Förskolor och skolors behov av att vistas i parker och grönområden

ska beaktas. Det stadsövergripande trädmålet ska gälla alla gator, torg och parker i hela staden. Handlingsplanen för biologisk mångfald ska genomsyra stadsmiljöarbetet. Stadsdelsvisa åtgärdsförslag för biologisk mångfald ska tas fram och genomföras för varje stadsdelsnämnd. Buskar ska bevaras och fler blommande ängsmarker skapas. Betande får och kor ska ta hand om fler gröna ytor. Frukträd och bärbuskar ska planteras. Tillsammans med trafiknämnden ska stadsdelsnämnderna fortsätta arbetet med Grönare Stockholm samt utreda möjligheten att anlägga mikroparker i stadsmiljö. Vid upphandling av naturskötsel ska kravspecifikation tas fram och kompetenskrav på naturskötselutbildad personal ska ställas.

Stadsdelsnämnderna ska tillsammans med trafiknämnden även fortsätta arbetet med klimat Anpassning. Hårdgjorda ytor ska på lämpliga platser göras om till grönytor för att öka den biologiska mångfalden och hantera skyfall. Det är prioriterat att beakta behovet av svalkande utomhusmiljöer vid utformandet av olika typer av stadsmiljöer. Stadsdelsnämnderna ska i samarbete med trafiknämnden och Stockholm Vatten och Avfall AB successivt sätta upp dricksvattenfontäner i hela staden, särskilt i de områden som pekats ut som riskområden för värmeöeffekter.

Intresset för att odla är växande och fler platser ska finnas för de som vill odla i staden. Fler odlingslotter, kolonilotter och gemensamhetsodlingar ska möjliggöras och tillkomma på lämplig mark, utan att naturmark tas i anspråk.

Stadsdelsnämnderna ska bidra till att Stockholm ska bli en ledande cykelstad och bistå trafiknämnden i arbetet med att skapa fullvärdiga primära cykelstråk och anpassa stadsmiljöerna för att minska konfliktytor mellan gående och cyklister.

Arbetet med att utveckla befintliga utegym samt anlägga nya ska fortgå.

Agenda 2030

En hållbar och demokratisk stad

Stockholm är en demokratisk, öppen, jämställd och jämlik stad. Stockholms stad ska vara ledande i genomförandet av de globala hållbarhetsmålen på lokal nivå och Agenda 2030 ska vara ett stöd för att utveckla stadens arbete för social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet. Målen är integrerade och odelbara, vilket innebär att framgång i ett mål ger positiva effekter på andra mål. Arbetet för att uppnå alla mål är prioriterat och arbetet ska ske inom ordinarie processer. Ökad jämställdhet, ökad social inkludering, ökad jämlikhet och minskad klimatpåverkan är perspektiv som ska prägla genomförandet.

Agenda 2030 ska bidra till att utveckla stadens hållbarhetsarbete och ska utvecklas i samverkan med akademi, näringsliv och civilsamhälle. Arbetet med genomförandet av Agenda 2030 ska också stärka synergier och överbrygga stuprör och organisatoriska gränser i stadens verksamheter. Även rekommendationerna från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm ska aktualiseras och beaktas i stadens hållbarhetsarbete. För varje mål har en eller flera nämnder eller bolagsstyrelser utsetts som målansvariga vilket framgår av bilaga 15. Mål-

ansvarig nämnd och/eller bolagsstyrelse ska vara drivande för att staden ska uppnå hållbarhetsmålet och samverka brett med berörda verksamheter i staden. Uppföljningen av hållbarhetsmålen kommer att vara viktig och ska i huvudsak bygga på indikatorer och nyckeltal som särskilt visar på styrkor och utvecklingsmöjligheter i staden hållbarhetsarbete. Uppföljningen samordnas av kommunstyrelsen.

Stadens arbete för att stärka de mänskliga rättigheterna, barns rättigheter och jämställdhet ska fortsatt prioriteras och genomsyra stadens verksamheter. Arbetet är en central del i genomförandet av visionen om ett Stockholm för alla. Den hbtq-diplomering som tagits fram ska användas av stadens verksamheter. Arbetet med jämställdhetsintegrering och jämställdhetsanalyser ska fortsätta och barnkonsekvensanalyser ska göras. Ett starkt barnperspektiv är nödvändigt för att bygga hållbara samhällen idag och inför framtiden. Barnets bästa ska alltid vara i centrum och finnas med i allt beslutfattande. Nämnder och bolagsstyrelser ska vid beslut av övergripande eller strategisk karaktär säkerställa att en fördjupad analys av beslutets konsekvenser för barn genomförs, barnkonsekvensanalys. Ett liv fritt från våld är en grundläggande mänsklig rättighet. Staden ska stärka insatserna mot våld i nära relationer, våld mot barn, mäns våld mot kvinnor samt mot hedersrelaterat våld och förtryck. En viktig del av att vara en stad som lever upp till mänskliga rättigheter är att synliggöra och motverka diskriminering. Arbetet mot diskriminering ska vara systematiskt och arbetet med aktiva åtgärder ska säkerställas på samtliga diskrimineringsgrunder.

Arbetet för att förbättra situationen för personer med funktionsnedsättning ska intensifieras. Den fysiska tillgängligheten ska förbättras, information och kommunikation anpassas bättre till funktionsbehov och staden ska arbeta för att bli en bättre arbetsgivare ur ett funktionsperspektiv. De nationella minoriteternas rättigheter ska stärkas i staden genom ökad kunskap och praktisk handling, i nära dialog med representanter för respektive minoritetsgrupp. Det handlar bland annat om att säkerställa rätten till modersmålsstöd i förskolan och att erbjuda äldreomsorg på olika minoritetsspråk. Rasism ska motverkas och under stadens nya program för mänskliga rättigheter ska en övergripande handlingsplan mot rasism tas fram.

Lokaldemokratien ska stärkas. Stärkt medborgardialog är viktigt för att öka demokratin och för att staden ska kunna använda sig av invånarnas kompetens. Nämnder och bolagsstyrelser ska jobba aktivt med att genomföra dialog med stadens invånare i ett tidigt skede inför viktigare beslut. Nämnder och bolagsstyrelser ska också jobba med att särskilt engagera grupper som normalt sett inte gör sina röster hörda.

Nämnder och bolagsstyrelser ska för att utveckla lokalsamhället, skapa ökad tillit och stärka medborgarinflytandet, där det är möjligt, jobba med medborgarbudgetering inom utvalda verksamhetsområden.

Nämnder och bolagsstyrelser ska

- verka för att uppnå FN:s 17 globala mål för hållbar utveckling och beakta Agenda 2030 i framtagandet av styrdokument

- under samordning av kommunstyrelsen medverka till en stadsövergripande kommunikation om stadens arbete med Agenda 2030 samt samordning av kommunikation om stadens miljö- och klimatarbete
- säkerställa allas lika rättigheter oavsett kön genom att integrera ett jämställdhetsperspektiv vid beslutsfattande, planering och utförande av verksamheten
- säkerställa att barns rättigheter synliggörs i stadens verksamheter vid beslutsfattande, planering och utförande av verksamhet
- säkerställa att hbtqi-personers rättigheter och att de nationella minoriteternas rättigheter efterlevs i stadens verksamheter
- säkerställa att alla oavsett funktionsförmåga kan vara delaktiga i samhället och ha tillgång till skydd, stöd och service på jämlika villkor
- fortsätta utveckla och förstärka arbetet i enlighet med WHO:s modell och stadens handlingsplan för en äldrevänlig stad
- bistå vid utarbetande av stadens handlingsprogram mot rasism.
- använda metoder för att synliggöra och systematiskt följa upp eventuell diskriminering inom stadens verksamheter
- integrera ett jämställdhetsperspektiv i alla led av beslutsfattande, planering och utförande av verksamheten
- säkerställa att medarbetare i stadens verksamheter arbetar våldsförebyggande utifrån ett normkritiskt förhållningssätt
- utveckla och aktivt arbeta med olika former av medborgarinflytande och medborgarbudgetering för att utveckla lokalsamhället
- genomföra dialog med stadens invånare i tidigt skede inom planeringsprocesser och stadsutvecklingsarbete i syfte att öka inflytandet och demokratisk förankring.

Lokalenheten

Fastighets- och lokalpolicy för kommunkoncernen Stockholms stad

Fastighets- och lokalpolicyn definierar övergripande inriktning och ansvarsområden för stadens lokalförsörjning samt hur stadens fastighets- och lokalinnehav ska utvecklas på kort och lång sikt. Stadens innehav av fastigheter och lokaler samt hyresavtal är betydande varför staden kontinuerligt behöver se över innehav, organisation och arbetssätt när staden växer.

Policyn gäller för Stockholms stad och Stockholms Stadshus AB; främst Micasa Fastigheter i Stockholm AB (Micasa), Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB) och S:t Erik Markutveckling AB. Policyn gäller för övriga verksamheter och bolag i kommunkoncernen i tillämpliga delar.

Social hållbarhet tillsammans med höga ambitioner om en klimatsmart stad är centrala utgångspunkter i stadens arbete med att utveckla fastighetsbeståndet. I det arbetet ska också staden stimulera att fler långsiktiga aktörer tar ansvar för att kommunfullmäktiges prioriterade mål för hållbar utveckling uppnås, särskilt i områden där staden är stor fastighetsägare. Staden ska endast samverka med seriösa aktörer.

Hållbarhet

Staden ska bedriva en långsiktigt hållbar fastighetsförvaltning som minskar den totala energi-användningen och miljöpåverkan från fastigheter och lokaler. Byggnaderna ska vara energi-effektiva och leverera en sund inomhusmiljö samt vara fria från miljö- och hälsostörande ämnen. Ägda byggnader bör långsiktigt utvecklas för att minska miljöbelastningen. Stadens miljöprogram ska följas. Behovet av mötesplatser för civilsamhället, och platser där stadens verksamheter möter stockholmarna är betydande. Utifrån ett socialt hållbarhetsperspektiv och ansvarstagande ska staden söka vägar för ett optimalt utnyttjande av stadens befintliga lokaler för även detta syfte. Tillgången till lokaler för föreningsliv och kulturliv ska säkras i alla områden.

Drift och underhåll

Fastighetsnämnden ansvarar för att nämndens byggnader och anläggningar upprätthålls i enlighet med lagar, myndighetskrav och kommunfullmäktiges mål. Byggnadernas underhåll ska långsiktigt hålla en god nivå. Fastighetsförvaltningen ska organiseras och planeras för en kostnadseffektiv hantering. Fastighetsnämnden ska vidta åtgärder för att begränsa miljöpåverkan från nya och befintliga fastigheter, minska energianvändningen och tillgängliggöra nämndens publika lokaler för personer med funktionsnedsättning. Nämnden ska bidra till att miljöprogrammets mål för energianvändning och utsläpp kan upprätthållas.

Fastighetskontoret

- Fastighetsnämnden ska intensifiera arbetet med klimatanpassning och slutföra utfasningen av användningen av fossil olja i nämndens bestånd.
- Arbetet med energieffektiviserande åtgärder och förnybar energi ska öka, bland annat genom solpanel på fastigheter vid ny- och ombyggnation.
- Solceller ska aktivt kombineras med vegetation och ekosystemtjänster.
- Nämnden ska följa utvecklingen med lagring av energi av överskottsel och göra klimatanpassningsåtgärder utifrån en sårbarhetsanalys i det egna beståndet.
- Energiineffektiva armaturer ska fortsätta att bytas ut för mer energieffektiv belysning med lika eller förbättrad ljuskvalitet.
- När samhällsfastigheter uppförs ska nämnden i huvudsak nå minst miljöbyggnadsstandard silver och stadens lokaler ska ha en inomhusmiljö fri från miljö- och hälsostörande ämnen. Nämnden ska vidare tillsammans med miljö- och hälsoskyddsnämnden fortsätta arbetet med livscykelanalys (LCA) i byggprocessen och med att utreda kravnivå för byggmaterialens klimatpåverkan.
- Tillsammans med idrottsnämnden ska åtgärder sättas in för att minska spridningen av mikroplaster genom att följa utvecklingen av- och verka för hållbara och miljövänliga alternativ vid anläggande av konstgräs.
- Nämnden ska intensifiera arbetet med att energieffektivisera sina fastigheter, bland annat genom digitalisering och utbyte av armaturer.
- Produktionen av förnybar energi ska öka där det är kostnadseffektivt.

- Fastighetsnämnden ska i samarbete med S:t Eriks Försäkring strategiskt stärka det förebyggande arbetet i syfte att minska antalet brand- och vattenskadorna i stadens byggnader. Användning av skadliga kemikalier och plast ska minska.
- I samband med att avtal nytecknas eller omförhandlas ska nämnden verka för att det sker enligt mallen för gröna hyresavtal.
- Fastighetsnämnden ska förvalta naturreservaten utanför stadens gräns med ambitionen att öka tillgängligheten samt förstärka och utveckla de gröna värdena.

Micasa

Utöver det som beskrivs i Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser ska bolaget

Ett Stockholm som håller samman med en stark och jämlik välfärd i hela staden

- skapa gröna och trevliga utemiljöer i anslutning till bolagets fastigheter i hela staden samt möjliggöra säker utevistelse på demensboenden
- ljudanpassa samtliga fastigheter med bristfälliga hörselmiljöer

Ett grönt och fossilfritt Stockholm som leder en rättvis klimatomställning

- fortsätta arbetet med klimatanpassning av byggnader och utemiljöer med särskilt fokus på värmebölja
- i huvudsak nå en miljöbyggnadsstandard minst miljöbyggnad silver
- bidra till att uppfylla stadens mål om att minska energianvändningen med 10 procent genom smart digital styrning, utfasning av direktverkande elsystem och energikrävande belysning samt energieffekviserande åtgärder vid renovering och ombyggnation
- installera solceller på tak där det lämpar sig, vid nybyggnation såväl som på befintliga fastigheter
- i samråd med Stockholm Exergi AB ansluta samtliga möjliga av stadens äldreboenden till fjärrkyla

SISAB miljö- och klimatarbete

Utöver det som beskrivs i Direktiv för samtliga nämnder och bolagsstyrelser ska bolaget

- inom ramen för svenskt och europeiskt klimatkontrakt 2030 arbeta med utvecklade samarbeten, innovativa arbetssätt och en ökad externfinansiering från staten och EU för att åstadkomma en snabbare klimatomställning
- bidra till att uppfylla stadens mål om att minska energianvändningen med 10 procent genom smart digital styrning, utfasning av direktverkande elsystem och energikrävande belysning samt energieffekviserande åtgärder vid renovering och ombyggnation
- installera solceller på tak där det lämpar sig, vid nybyggnation såväl som på befintliga fastigheter
- verka för en giftfri skol- och förskolemiljö i samarbete med Miljö- och hälsoskyddsnämnden
- vid nybyggnation projektera utifrån krav på att certifiera förskolor och skolor med motsvarande Miljöbyggnad, lägst silver
- prioritera att klimatanpassa stadens skol- och förskolegårdar.

7. Stadens miljö- och klimatmål

Stockholms Miljöprogram 2020 – 2023

Stadens miljöprogram antas av kommunfullmäktige. Miljöprogrammet är integrerat i stadens överordnade system för ledning och uppföljning av all verksamhet och ekonomi, ILS, vilket innebär att nämnden eller bolagsstyrelsen i sina verksamhetsplaner ska redovisa hur de avser att bidra till att staden når dessa mål och genom uppföljning av mål och indikatorer redovisa hur arbetet går. Miljöprogrammet fastställer även genomförande och uppföljningsansvariga nämnder och bolagsstyrelser.

Miljöprogrammet fastställer inte vilka konkreta åtgärder som ska genomföras inom verksamheterna eller kostnadsberäknar dessa. Nämnd eller bolagsstyrelse med utpekad genomförandeansvar för ett etappmål har ansvar för att i sin verksamhetsplan formulera mål, samt indikatorer och aktiviteter som syftar till att uppfylla miljöprogrammets mål och själva avgöra och besluta om de mest kostnadseffektiva åtgärderna. På så sätt kompletteras de av kommunfullmäktige fastställda indikatorerna med indikatorer som formuleras av nämnder och bolagsstyrelser. Miljöprogrammets förslag till indikatorer fastställs i samband med kommunfullmäktiges budget på kommunfullmäktigenivån. På nämnds- och bolagsnivå fastställs dessa i verksamhetsplanerna. Indikatorerna ska utvärderas kontinuerligt och kompletteras och revideras i budgetprocessen om de inte bedöms vara fullgoda och ändamålsenliga för uppföljningen.

Stadens sju miljömål

Miljöprogram 2020 - 2023 är strukturerat utifrån de högst prioriterade målen för Stockholms miljö på lång sikt, det vill säga fram till 2030 eller längre. De prioriterade målen omfattar var för sig ett antal etappmål för programperioden 2020–2023. Sammantaget lägger miljöprogrammet fast sju prioriterade mål för Stockholms livsmiljö, 16 etappmål och förslag på indikatorer. Denna precisering av målen på lång och kort sikt ska ge en tydlig bild av hur staden säkerställer en långsiktigt hållbar utveckling. I programmets målbeskrivningar tydliggörs hur respektive mål bidrar till de nationella och globala målen. Miljöprogrammet är ett stadsövergripande styrdokument och utgångspunkten för handlingsplaner och riktlinjer som detaljerar genomförandet för att nå målen. Flera av målen innebär dock stora utmaningar varför nya och utvecklade arbetssätt blir centrala och viktiga för måluppfyllelsen.

Stadens sju miljömål med dess tillhörande 16 etappmål är:

MÅL 1 Ett fossilfritt och klimatpositivt Stockholm 2040

Målbilden är att Stockholms stad och dess invånare har ställt om sin energianvändning till att vara fossilfri till år 2040. Detta innebär att energianvändning för uppvärmning,

samt transporter el- och gasanvändning i Stockholm inte genererar några nettoutsläpp av växthusgaser samt att staden verkar för att konsumtionens globala klimatpåverkan minskar kraftigt. Staden ska ligga i framkant, och därför arbetar staden med målsättningen att Stockholm ska vara klimatpositivt år 2040. För att nå detta behöver teknik och affärsmodeller utvecklas.

Målet om ett fossilfritt och klimatpositivt Stockholm 2040 omfattar två etappmål för programperioden:

- Minskade växthusgasutsläpp – högst 1,5 ton CO₂e per invånare
- Minskad klimatpåverkan från konsumtionen (invånarna)

1.1 Minskade växthusgasutsläpp – högst 1,5 ton CO₂e per invånare

Etappmålet innebär att år 2023 ska de totala växthusgasutsläppen i ett växande Stockholm ha minskat till att vara högst 1,5 ton CO₂e per invånare. Med fler nationella styrmedel kan ambitionsnivån skärpas ytterligare.

1.2 Minskad klimatpåverkan från konsumtionen

Etappmålet innebär att de konsumtionsbaserade växthusgasutsläppen behöver minska. Staden är en upphandlande myndighet som kan påverka konsumtionens klimatpåverkan genom kravställande i inköpsprocessen. Staden kan i det arbetet gå före och inspirera. Under programperioden ska klimatpåverkan från Stockholms stads inköpta livsmedel och måltider minska med en femtedel och utsläppen från Stockholms stads egna tjänsteresor med flyg minska.

MÅL 2 En fossilfri organisation 2030

Målbilden är att Stockholms stads organisation ska vara fossilfri 2030 inom samma systemgränser som stadens övriga utsläppsmål. Genom att staden går före och ska vara fossilfri redan år 2030 behöver växthusgasutsläppen från energianvändningen i stadens organisation minska i en snabbare takt än motsvarande utsläpp i den geografiska staden.

Målet om en fossilfri organisation omfattar två etappmål för programperioden:

- Minskade växthusgasutsläpp – högst 105 000 ton CO₂e från stadens verksamheter
- Effektiv energianvändning

2.1 Minskade växthusgasutsläpp – högst 105 000 ton CO₂e från stadens verksamheter

Etappmålet innebär att växthusgasutsläppen från stadens verksamheter ska minska med 30 procent under programperioden, för att nå det övergripande målet om en fossilfri organisation.

2.2 Effektiv energianvändning

Den totala köpta energin i stadens verksamheter bibehålls på samma nivå under programperioden. Etappmålet innebär att staden effektiviserar sin energianvändning med 5 procent relativt den verksamhet som bedrivs¹. Långtgående energieffektivisering ska genomföras vid större ombyggnader. Vid större ombyggnader ska den köpta energin minska med minst 30

procent. På så sätt blir energianvändningen mer effektiv i den växande staden. Produktionen av el samt värme med solenergi ska öka med 100 procent jämfört med motsvarande produktion 2018.

MÅL 3 Ett klimatanpassat Stockholm

Målbilden är att Stockholm har utvecklats till en stad som är väl förberedd att kunna hantera konsekvenserna av ett förändrat klimat. Stockholm ska ha en hög kapacitet att hantera både direkta och indirekta effekter av exempelvis höga vattennivåer och flöden, skyfall, värmeböljor och långvarig torka. Staden ska på lång sikt ha en god planering för att kunna hantera höjda havsnivåer.

Målet om ett klimatanpassat Stockholm omfattar två etappmål för programperioden:

- Stärkt förmåga att hantera effekter av skyfall
- Stärkt förmåga att hantera effekter av värmebölja

3.1 Stärkt förmåga att hantera effekter av skyfall

Etappmålet innebär att förmågan att förebygga störningar såväl i befintlig stadsmiljö som vid stadsutveckling behöver byggas upp under programperioden. Stadens fastigheter och verksamheter som riskerar att påverkas kritiskt av skyfall ska ha upprättat en förebyggande handlingsplan.

3.2 Stärkt förmåga att hantera effekter av värmebölja

Etappmålet innebär att åtgärder riktas mot att göra Stockholm mer förberett att hantera höga temperaturer vid värmebölja, så att risken för negativ påverkan på människors liv och hälsa minskar.

MÅL 4 Ett resurssmart Stockholm

Målbilden är att Stockholms stad har utvecklats till en stad där resurser används effektivt och i enlighet med EU:s avfallshierarki. Det innebär att staden har identifierat och kartlagt stora resursflöden och har en utarbetad strategi för att skapa cirkularitet för dessa. Stockholm har anpassat sig till att resurser är ändliga genom att ha utvecklat och tagit till sig ny teknik, nya affärsmodeller och nya livsstilar.

Målet om ett resurssmart Stockholm omfattar tre etappmål för programperioden:

- Minskad resursanvändning och klokare konsumtion
- Ökad recirkulation av materiella resurser inom staden
- En ökad resurseffektivitet i samband med byggprocessen

4.1 Minskad resursanvändning och klokare konsumtion

Etappmålet innebär minskad användning av resurser och klokare val av produkter och tjäns-

ter. Under programperioden ska återbruket i Stockholm öka väsentligt och inom stadens verksamheter mångdubblas. Såväl dricksvattenförbrukningen som matsvinnet ska minska inom stadens verksamheter till 2023.

4.2 Ökad recirkulation av materiella resurser

Etappmålet innebär ökad materialåtervinning framför förbränning och omvandling till fjärrvärme för de material där det är möjligt. Till 2023 ska mängden plast som går till energiåtervinning minska till mindre än en tredjedel jämfört med 2019 års nivåer och såväl mängden matavfall som går till biogasproduktion som mängden fosfor som återförs i kretsloppet ska nära tredubblas under programperioden.

4.3 En ökad resurseffektivitet i samband med byggprocessen

Den växande staden genererar stora materialströmmar både in i byggnader och infrastruktur, liksom en stor mängd avfall i samband med rivning, ny- och ombyggnationer. Etappmålet innebär att staden, genom rätt hantering, genererar en högre grad av cirkulation av schaktmassor och andra material inom byggprocessen.

MÅL 5 Ett Stockholm med biologisk mångfald i väl fungerande och sammanhängande ekosystem

Målbilden innebär att den biologiska mångfalden i Stockholm är hög och motståndskraftig mot förändringar samt att den bidrar med många olika ekosystemtjänster. Tillkommande bebyggelse bidrar till att stärka ekosystemtjänster och öka den biologiska mångfalden. En sammanhängande blå och grönstruktur skapar värde för människor, den biologiska mångfalden och för samhället i stort. Genom att skapa mångfunktionella gröna lösningar i staden samtidigt som staden växer får vi fler ekosystemtjänster som bidrar till en hållbar, resilient och attraktiv stad.

Målet om ett Stockholm med biologisk mångfald i väl fungerande och sammanhängande ekosystem omfattar fyra etappmål för programperioden:

- Upprätthållna funktioner och samband för biologisk mångfald i stadens blå och gröna infrastruktur
- Ökat genomförandet av förstärkningsåtgärder, ekologisk kompensation och naturvårdsskötsel
- Ökad andel livsmedel och varor i stadens inköp som gynnar biologisk mångfald
- Förbättrad vattenkvalitet i stadens sjöar, vattendrag och kustvatten

5.1 Upprätthållna funktioner och samband för biologisk mångfald i stadens blå och gröna infrastruktur

Etappmålet innebär att åtgärder vidtas för att upprätthålla den biologiska mångfalden i staden och att staden kan växa samtidigt som livsmiljöer för växter och djur inte fragmenteras eller förorenas.

5.2 Ökat genomförande av förstärkningsåtgärder, ekologisk kompensation och naturvårdsskötsel

Etappmålet innebär att staden ska stärka förmågan att genomföra åtgärder som gynnar den biologiska mångfalden.

5.3 Ökad andel livsmedel och varor i stadens inköp som gynnar biologisk mångfald

Etappmålet innebär att staden vid upphandling och inköp i ökad utsträckning konsumerar varor med miljömärkning och utifrån ambitionen att maten ska vara god, näringsriktig, hållbar, integrerad, trivsamt och säker i enlighet med stadens Strategi för god, hälsosam och klimatsmart mat. Under programperioden ska andelen ekologiska livsmedel av inköpta måltider och livsmedel till stadens verksamheter öka från hälften till drygt två tredjedelar.

5.4 Förbättrad vattenkvalitet i stadens sjöar, vattendrag och kustvatten

Etappmålet innebär att staden aktivt verkar för att Stockholms vattenförekomster uppnår god ekologisk och kemisk status, enligt EU:s vattendirektiv. Stadsnära vatten av god kvalitet är ett av Stockholms varumärken och bidrar till en levande och resilient stad. Till 2023 ska vattenkvaliteten i Stockholms vattenförekomster förbättras betydligt och mängden mikroplaster minska.

MÅL 6 Ett Stockholm med frisk luft och god ljudmiljö

Målbilden är att Stockholm har utvecklats till en stad där dess invånare inte utsätts för skadlig exponering av buller eller luftföroreningar. Luften ska vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas och bullernivåerna i staden ska ge förutsättningar för trivsel och rekreation samt inte påverka människors hälsa negativt.

Målet om ett Stockholm med frisk luft och god ljudmiljö omfattar två etappmål för programperioden:

- Minskad exponering av kvävedioxid och partiklar för stadens medborgare
- Minskat omgivningsbuller

6.1 Minskad exponering av kvävedioxid och partiklar för stadens medborgare

Etappmålet innebär att exponeringen för skadliga halter av kväveoxid i luften ska minska under programperioden. För att minska halterna av kvävedioxid så måste utsläppen från vägtrafiken minska ytterligare och staden har en viktig roll i att begränsa den typen av trafik som genererar utsläpp.

6.2 Minskat omgivningsbuller

Etappmålet innebär att stockholmarna i mindre utsträckning utsätts för skadliga nivåer av buller. Staden ska, utifrån sitt ansvarsområde, arbeta med att begränsa bullret vid källan och årligen genomföra bulleråtgärder för såväl bostäder som rekreativsområden, skolgårdar och andra offentliga platser.

MÅL 7 Ett giftfritt Stockholm

Målbilden är, i enlighet med det nationella miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö, att förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället inte ska hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrundsnivåerna.

Målet om ett giftfritt Stockholm omfattar ett etappmål för programperioden:

7.1 Minskade nivåer av skadliga ämnen i varor och kemiska produkter

Etappmålet innebär att staden driver utvecklingen mot en minskad användning av skadliga kemikalier, genom att följa den egna organisationens relaterade handlingsplaner samt att verka för en ökad medvetenhet om kemikalier bland stockholmarna. Under programperioden ska antalet kemiska produkter som innehåller utfasningsämnen i stadens verksamheter reduceras med över en tredjedel och kraven på miljöbedömning av kemiska produkter i bygg- och anläggningsprojekt ska öka avsevärt.

Stockholms Klimathandlingsplan 2020 - 2023

Stockholms stads klimathandlingsplan 2020 – 2023 anger hur staden ska nå sina ambitiösa klimatmål, fastlagda i Miljöprogram 2020 – 2023: 1. Ett fossilfritt och klimatpositivt Stockholm 2040 och 2. En fossilfri organisation 2030. I handlingsplanen behandlas hur staden ska uppnå fossilfrihet till 2040.

Planen uttrycker stadens klimatbudget till 2040 i form av en ambition på maximalt tillåten utsläppsmängd på 19 miljoner ton växthusgaser under perioden 2020–2040. Detta är den del av den globala klimatbudgeten som staden avser att ta på sig. För perioden 2020–2023 redovisas konkreta åtgärder för minskade utsläpp av växthusgaser. Dessa är angivna som beting för olika utpekade kommunala nämnder och bolagsstyrelser. Planen anger också hur staden kan ha netto-nollutsläpp år 2040. Detta kan till exempel ske genom att staden aktivt vidtar åtgärder för att öka produktionen av biokol. Handlingsplanen anger vidare vilka processer som måste startas för att stadens organisation ska bli fossilfri till år 2030 liksom att uppnå stadens åtagande för att nå det nationella målet att minska växthusgasutsläppen från transporter med 70 procent till 2030. Stockholms stad höjer ambitionen genom att också redovisa hur staden kan arbeta med klimatåtgärder rörande konsumtion av till exempel flygresor, mat och byggmaterial. I det arbetet kan staden gå före och inspirera andra.

8. Stöd och system i miljö- och klimatarbetet

System som förvaltningen arbetar med

Chemsoft – stadens kemikaliehanteringssystem

Kemikaliehanteringssystemet Chemsoft används dels för att kartlägga kemikalieanvändningen i Stockholms stads, och dels för att byta ut vissa farliga ämnen som används mot bättre alternativ. Lagstiftningen kräver att alla som bedriver en verksamhet ska ha koll på vilka farliga kemiska produkter som man använder, bland annat genom att ha en kemikalieförteckning. En kemisk produkt är ett kemiskt ämne eller en blandning av olika kemiska ämnen. Mer finns att läsa på intranätet, under Chemsoft – kemikaliehanteringssystem. Själva systemet finns under Verktyg på stadens intranät.

Exempel på kemiska produkter:

- Handdiskmedel
- Maskindiskmedel
- Städ-produkter och andra rengöringsmedel
- Målarfärg
- Desinfektionsmedel
- Bekämpningsmedel/biocider
- Smörjoljor
- Limmer och lacker
- Laboratoriekemikalier.

Det kan vara svårt att veta vilka produkter som är kemiska produkter. Här kommer några exempel på produkter som INTE är kemiska produkter, och som alltså inte ska läggas in i Chemsoft:

- Kosmetiska och hygieniska produkter, t.ex. handtvål, hårspray, smink (även teatersmink), tandkräm, schampo, balsam, hudkräm
- Läkemedel
- Avfall från kemikalier
- Livsmedel
- Varor.

Alla dessa produkter omfattas av annan lagstiftning, de har inte samma märkningskrav som kemiska produkter.

Med Chemsoft förenklas arbetet med kemikalieförteckningen. Systemet uppdateras kontinuerligt av respektive enhet för varje lokal. Användandet av kemikalier som innehåller utfasningsämnen, (röd triangel) och riskminskningsämnen, (gul triangel) ska anges före varje årskifte med uppskattad mängd.

Utfasningsämnen och riskminskningsämnen

Alla kemikalier är inte farliga men kan ändå innebära miljö- eller hälsorisker om de hanteras fel. Farliga kemikalier kan orsaka olika typer av skador på människor, allt från mild hudirritation till cancer och de kan också ha en betydande påverkan på miljön. Enligt stadens kemikalieplan ska den grundläggande principen vara att utfasningsämnen ska fasas ut ur kemiska produkter (och varor) som används i staden och att prioriterade riskminskningsämnen bara får användas om man kan säkerställa att användningen är säker. Utfasningsämnen har så allvarliga egenskaper att de på sikt inte ska användas alls i samhället. Exempel på prioriterade riskminskningsämnen är allergiframkallande ämnen, ämnen med mycket hög akut giftighet, potentiella PBT-ämnen eller ämnen som är miljöfarliga.

Substitution

Det är viktigt att vi tillsammans börjar hitta vägar för att i första hand ersätta produkter med utfasningsämnen. När man ska börja fundera över substitution är det alltid bra att starta med att ställa sig frågorna ”Vad använder vi produkten till? ”Behövs den verkligen, eller kan den avvecklas och lämnas som farligt avfall”? ”Vad har den för funktion”?

I organisationen

Verksamhet som utförs på uppdrag av staden ska rapportera sin kemikalieanvändning regelbundet i Chemsoft. Särskild uppföljning av kemikaliehantering kommer ske genom internkontrollplanen och följas upp tertialsvis. Alla stadens anställda kan komma åt systemet och är då ”läsanvändare” (read-only). För att kunna skapa kemikalieförteckningar m.m. behöver du vara ”användare”. För att ändra behörighet från läsanvändare till användare behöver en lokal administratör hjälpa till. Kontakta förvaltningens miljösamordnare för detta.

Mer finns att läsa på intranätet, under Chemsoft – kemikaliehanteringssystem.

Stocket

På Stocket går det att hitta begagnade möbler och annat från stadens verksamheter. Vi kan också annonsera ut möbler, växter och annat som vi inte behöver. Det är också möjligt att göra efterlysningar. Tjänsterna är kostnadsfria. Stocket finns under Favoriter på stadens intranät.

Hantera Livs – kostdatasystem

Kostsystemet Hantera Livs är infört på stadens förvaltningar för att tillsammans följa upp klimatpåverkan (CO₂e/koldioxidekvivalenter per kg livsmedel) från stadens samtliga centralt upphandlade livsmedelsleverantörer. Det finns minst en systemadministratör per avdelning.

Hållbara kontor

Utbildningen Hållbara kontor finns på stadens intranät på sidan Hållbara kontor – Webutbildning.

Kemikaliesmart förskola

Mall till handlingsplan i Vägledning och goda exempel för Kemikaliesmart förskola

På sidan 33-34 i vägledningen finns en mall med följande åtgärdsförslag:

Inomhus

1. Rensa bland icke-leksaker
2. Rensa bland leksaker
3. Skapa rutiner för att hantera bild- och formmaterial på ett säkert sätt
4. Tänk till vid inköp
5. Utbilda chefer och personal
6. Tvätta textilier regelbundet
7. Var noga med handtvätt
8. Välj kemikaliesmart för hygien och rengöring
9. Ha rutiner för kemikaliehanteringen
10. Se över städning och rutin för felanmälan
11. Ha rutiner för felanmälan av ventilationen
12. Diska rätt med storköksmaskin
13. Servera mer ekologisk mat
14. Välj rätt förpackningar
15. Välj rätt engångsartiklar i köket
16. Undvik non-stick-beläggning
17. Kök och servering - Välj bra material
18. Byt ut gamla madrasser och möbler
19. Välj textil och mattor av naturmaterial

Åtgärder byggnad och utomhus

På sidan 28 i vägledningen finns följande åtgärdsförslag

20. Ställ rätt krav på byggtreprenörer

När det ska byggas nytt eller renoveras på förskolan är det viktigt att använda material utan miljö- och hälsoskadliga ämnen. Ställ därför krav på att entreprenören använder sig av miljöbedömningssystem som Byggvarubedömningen eller Sunda Hus. Även Svanen har miljöbedömningssystem för byggnader.

21. Skaffa kunskap om lekutrustningen

Leksaksdirektivet gäller inte den fasta lekutrustningen utomhus. Den ska därför miljöbedömas med de system som nämns i åtgärd 20. Sand till sandlådor: se särskilda krav.

Exempel på material som är olämpliga att ha på en förskolegård och i en parklek:

- Gamla bildäck
- Tryckimpregnerat trä och kreosot impregnerat virke

- Övriga bitar av byggmaterial som t ex PVC-rör, armaflox-isolering (flamskyddsmedel), kablar (ftalater, tungmetaller), kabeltrummor och lastpallar (tungmetaller).
- Målarfärg som inte är barnanpassad (t ex fasadfärg).

22. Inled dialog om material på golv och vägg

Det är mycket vanligt med PVC-golv på förskolor och hos parklekar. PVC-golv och tapeter kan innehålla ftalater, tungmetaller, klorparaffiner och flamskyddsmedel. Inled en dialog med fastighetsägaren och ta reda på vad det är för material på verksamhetens golv och väggar. Det här är fastighetsägarens ansvar men hyresgästen kan vara med och diskutera materialval vid renovering.

23. Följ stadens granulatrekommendation

Konstgräs och mjuka fallskydd av gummi avger mikroplaster och kan innehålla en blandning av många ämnen, varav flera kan vara skadliga. Miljöförvaltningen har tagit fram en rekommendation för användning av konstgräs, gummigranulat, plastgjutet gummi och andra syntetiska material.

- Minimera ytorna med konstgräs och gummimaterial vid planering
- Kravställ de material som köps in
- Följ upp kraven för att veta att de efterlevs
- Utforma och sköt ytor så att spridningen av mikroplast till dagvattnet och omgivningen minskar.

9. Centrala dokument i miljö-, klimat- och hållbarhetsarbetet

Finns under Styrdokument på stadens intranät

[Stadens styrdokument - Stockholms stad \(start.stockholm\)](#)

Övergripande dokument

Stockholms stads budget 2023

Möjligheternas Stockholm - Vision 2040

Stockholms stads kvalitetsprogram

Miljö- och klimatprogram

Miljöprogram för Stockholms stad 2020-2023

Klimathandlingsplan 2020-2023

God, hälsosam och klimatsmart mat – Matstrategi för Stockholms stad

Mat och måltidspolicy för äldreomsorgen i Stockholms stad 2019

Stockholms stads kemikalieplan 2020-2023

Vägledning och goda exempel för Kemikaliesmart förskola 2020

Handlingsplan för biologisk mångfald 2020-2023

Stockholms stads handlingsplan för minskad spridning av mikroplast 2020-2024

Handlingsplan för hållbar plastanvändning 2022-2026

Stockholms stads program för inköp 2020-2023

Riktlinjer för förnybar energi i stadens egna fastigheter

Fordonsstrategi för kommunkoncernen Stockholms stad

Grönare Stockholm, Riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden

Stockholms stads handlingsplan för god vattenstatus

Stockholm Vatten och Avfall: Avfallsplan för Stockholms kommun 2021-2024

Stockholms stads handlingsplan för klimatanpassning

Agenda 2030

Agenda 2030 – sida på stadens intranät, och Globala målen, www.globalamalen.se

Hållbarhetsrapport 2021, Stockholms stad

Program för ett jämställt Stockholm 2018-2022

Program för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck 2018-2022

Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022

Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023

Handlingsplan för en äldrevänlig stad 2021

Kulturstrategiskt program för Stockholms stad 2021

Idrottspolitiskt program 2018-2022

Stockholms stads strategi för det rörliga friluftslivet

Säkerhetsprogram 2020-2023

Trygghetsprogram 2020-2023

Stockholms stads riktlinjer för arbetet med nationella minoriteters rättigheter 2018

